

ERK

3

1

9

4

0

SISU

G. RÄNK: EESTI-SOOME VAHEKORDADE IDEOLOOGILISEST ALUSEST	89
K. SÄRGAVA: ÜHEST SUURIDEEST	93
A. V. ENNET: AGRAARKAVA JA TEGELIK ELU	95
J. VIIDANG: MEIE PARLAMENT	98
E. MANIVALD: EESTLASTE MAJANDUSLIK KOOSTÖÖ	100
J. VILMS: ÜLDHARIDUSE HÄDAOHT	103
O. LOO: AEG ON LOOBUDA VÕORAPÄRASEIST NIMEDEST	106
Ü. MARAMAA: NOORUSE EKSPANSIOON	109
J. SAARIK: SÕJATEGEVUSEST SOOMES	112
H. TAMMETS: STATISTIKAT TALLINNA SÜDALINNA ÄRILISEST ILMEST	113

SISEPOLIITILINE RINGVAADE

JUH. VD.: RIIGIVOLIKOGU TÖÖVÄLJALT	116
„ ÜÜRISEADUSE RINDELT	119
H. M.: TALLINNA LINNAVOLIKOGU PALJUÜTLEV OTSUS	120
„ EESTI LOOMINGU HÜLGAMINE „JUUBELI-KONTSERDIL“	121

MAJANDUSLIK RINGVAADE

A. K.: TSEMENDI HINDA OLEKS VEEL VAJA VÄHENDADA	121
V. T.: VÄLINE KÜLG JA MIS SELLE TAGA	123
JUH. VD.: BALTLASTE TALUMAJAPIDAMISTE LIKVIDEERIMINE	123

VÄLISPOLIITILINE RINGVAADE

M. KURRIK: KAHE JUHI LANGUS	124
„ SÕDA RAUA PÄRAST	125
„ PROLOOG SÕJATEATRIS LÖPPES	126
„ RESERVJÕUD: MUSSOLINI JA ROOSEVELT	127

ÜLD-, MAJANDUS- JA KULTUURPOLIITILINE AJAKIRI

TALLINNA EESTI RAHVUSLASTE KLUBI HÄALEKANDJA

NR. 3 (67) 1940 VIII AK.

EESTI-SOOME VAHEKORDADE IDEOLGOOILISEST ALUSEST.

Praeguses maailmapoliitika sündmuste rägastikus, kus vanad mõisted ja tõekspidamised müriinal üksteise otsa puruks tormavad, kus meie ümbruses on tulnud lühikese aja jooksul niipaljugi seisukohti ümber hinnata, tundub ehk juba pisut vanamoelisenä puudutada Eesti-Soome vahetordi. Teiselt poolt võidakse aga sõnavõtnule ette heita ka hoopis midagi muud ja nimelt, et käesolevat küsimust on olnud aega juba paarkümmend aastat arutada, ilma et sellel kõigil oleks olnud konkreetsemad tagajärgi.

Nende ridade kirjutaja arvates ei tohiks sõnavõtud Eesti-Soome vahetordade asjus kunagi üleaaruseks osutada. Küll tuleb aga meil senise ebamäärase „sõpruse“ või „vahetordade klaarimise“ asemel leida selgemad aluseid oma suhete korraldamises. Selleks sunnib meid eeskätt uus Euroopa sõjaga tekkinud olukord, mille alguses juba otsekohe Eesti-Soome sõprus on pidanud läbi tegema esimese tõsise tuleproovi. Neil saatuslikel päevil on kahtlemata mõlemal pool Soome lahte olnud inimesi, kes vennasmaalt on oodanud enam, kui see on suutnud anda, või kes vennasrahva hoiakus on näinud ka enda reetmist. Säärased seigid ja tähelepanekud osutavad ainult sellele, kuidas pidumeeleolus lausunud ilusad sõnad võivad tagantjärele kahjulikult mõjuda, kui nende taga teod ootamas ei seisa. Mitte sugugi vähemkahjustavalt ei mõju ka kahe rahva suhetele säärame propaganda, mis oma rahva paremust püüab esile tõsta naabri sihiliku halvustamise varal.

Kui nende ridade kirjutaja praegusel segasel ajal Eesti-Soome vahetordade küsimust usaldab puudutada, siis teeb ta seda veendumuses, et neid sidemeid, mis kahe rahva vahel aastakümnete kestel on sõlmitud, soovitakse mõlemapoolselt säilitada. Neid vahetordi ei saa aga tühjade sõnade varal õhku rippuma jätta, vaid üldolukordadele vastavalt tuleb neile leida kindlam alus. See alus ei saa mõistetavalt olla väga lai, kuid selle eest peab ta kandejõud olema nii tugev, et juurdeehitused tulevikus oleksid alati võimalikud. Kõlavate sõnade asemele tuleb panna

kandvad ideed, mille arendamine igas olukorras on võimalik, kuid mis ühtlasi kehastaksid ka mõlema rahva püüdlusi kõige täielikumalt.

Praegune aeg näib andvat õigust neile, kes Eesti-Soome vahekordade arendamises on tahtnud näha esmajoones kultuurilist liikumist, või teiste sõnadega kahe rahva kultuurilist lähenemist, mis lõppude lõpuks peaks viima ühise kultuurikonna tekkimiseni. See oleks kahe rahva vabatahtlik koostöö selles teadmises, et meil on vana ühine kultuuri põhi ja et meie tänapäevagi kultuurielus võime teineteist vastastikku täiendada. Mõtted, mis vabatahtliku kultuurilise koostöö pinnalt lahkuvad riikide koostöö juurde, on esialgu illusoorseid, sest me teame väga hästi, missugust väärtust omavad poliitilised lähenemiskatsed ja isegi kõlaranimelised „paktid“ väikerahvaste vahel, kui nende taga ei seisaks kaitseks reaalseid jõude. Skandinaavia on ses mõttes viimaseks drastiliseks näiteks!

Muidugi ei tea meie, missuguste kitsenduste ees seisab väikerahvaste kultuuriline suhtlemine tulevikus, sest vaba mõtteavalduse piiramine rahvusvahelistes huvides pole enam kuskil päris tundmatu. Niikaua kui pole aga veel leitud vahendit mõtlemise vabaduse piiramiseks, ei saa ka surve kultuurielule muutuda absoluutseks diktaadiks.

Eelöeldut ei tohiks aga niiviisi mõista, nagu oleks kultuuriline koostöö Eesti ja Soome vahel mingiks hädavajalikuks, millest siis kinni haaratakse, kui muid koostöö võimalusi enam ei ole. Nende ridade kirjutaja, nagu kahtlemata paljude teistegi arvamine on, et kultuuriline koostöö on õieti aluseks, millele Eesti-Soome vahekorrad tuleb ehitada. See pole olnud juhus, et esimesiks teadlikeks sõprustunde õhutajaks seal ja siinpool Soome lahte on olnud vaimukultuuri esindajad, ajaloolased, keeleteadlased, folkloristid jne., sest need on olnud võimelised nägema meie ühist muistset kultuuri alust ja selle väärtust kummagi rahva vaimuelu edasises arengus. Niihästi soome kui ka eesti rahva arengu ajaloos on etendanud pea osa kultuurilisel väärtused; kummagi rahva auahnuks on olnud end kultuuriliselt suuremate vahel maksma panna, kusjuures on loomulikult püütud tugevat sidet hoida oma mineviku traditsioonidega, oma muistse kultuuripärandiga. On siis päris arusaadav, et kaks nii lähedast vennasrahvast, nagu on Soome ja Eesti, pole oma kultuuripüüdlustes teineteisele võõraks jäänud. Tundub aga ka üsna kategoorilise nõudena, et kultuuriline kontakt kahe Soome lahe rahva vahel peaks veel palju tihedamaks ja elulisemaks muutuma, kui meie oma kultuurilist löögivõimet tahame suurendada.

Oma iseseisvuseaja idülliaastail oleme rääkinud vastastikku palju sugulussidemeist, sõprusest jne., oleme käinud vastastikku külas, loonud palju isiklike tutvusi, kuid palju konkreetseid tulemusi pole sel suhtlemisel küll olnud. Ma ei ütle, et need kõned, koosolemised ja tutvused oleksid olnud absoluutselt tarbetud, sest ka püsivaid sidemeid, mis kummagi rahva kultuurielule viljastavalt mõjuvad, on loodud (näit. rahvusteadlaste koostöö). Kuid seniseile suhetele tuleb vaadata siiski kui ettevalmistusele millelegi suuremale. Tänapäeval, kus iseseisvusaegse Eesti-Soome koostöö eesvõitlejate pere on jõudmas kesk-ikka, kus vennasriigid ise on saanud aastail täisealiseks, on aeg juba asetada tõsisem küsimus: mis järeldusi me kavatseme eelolnust teha tuleviku suhtes? Ainult sugulussidemeist, naabrusest, ühisest kultuuripärandist rääkida tundub sarnasena kinnitusega, et must on must ja valge on valge, kui

sellest jutust ei taheta teha konkreetsemaid järeldusi. Sellisest vastastikkusest tühjarääkimisest ongi siis võinud kasvada säärased „hõimutöö“ pärlid, kui kirjutised, milles arutati, et kumb on teisele suurem sõber, kumb teisest enam lugu peab, kes on vanem hõimutegelane jne., jne., kas või avaliku vihavaenuni.

Kultuuriline koostöö Eesti ja Soome vahel ei ole niipalju heamaaberliku läbisaamise kui meie kultuuri eluküsimus. Kuidas soomlane sellele küsimusele vaatab, selle jätame nende otsustada, kuid tundub küll, et nendeigi kultuuriarengule pole ükskõik, kas lõuna pool Soome lahte elab üks kultuuripüüdlik sugurahvas või on siin lihtsalt tühi koht. Kui vaadata sellelt seisukohalt Soome-Eesti kultuurisuhteile eestlase pilguga, siis tundub, et meie kultuuriline pale oleks palju ilmetum, n. ö. „võõrapärasem“, kui (ütlemel viimase saja aasta kestel) meie kõrval ei oleks seisnud Soomet. Juba ainult see teadmine, et meie oma võitlustes pole üksi, et meie naabruses on üks lähedane sugulane, kes sümpaatiaga jälgib meie arengut, on amnud otsustava tõuke meie rahvuslikule ärkamisele ja hiljemini suurt moraalselt jõudu paljude raskuste ületamisel. Meie kaks rahvast oleme teineteisega niivõrd harjunud, et meie harilikus elus teineteist nagu tähelegi ei pane. Seda vähem oleme endile katsunud kunagi aru anda, mis tagajärjed oleksid sellel, kui üks naabritest end täiesti isoleeriks, nii et senine kontakt hoopis katkeks. Kahtlemata kaotaksid mõlemad sellest, sest oleme nagu kaks perekonnaliiget teineteist siiski oma kultuuripüüdlustes täiendanud, ilma et meie seda ise oleksime võib-olla märganudki.

Kui esitatud mõttekatkendeid õigeaks pidada, siis oleks küll täiesti loogiline, et Eesti-Soome kultuurisuhteid edaspidi katsutaks kõikide abinõudega ja täiel rindel süvendada. Teha oleks siin väga palju ja konkreetseid ülesandeid jätkuks mitmele alale. Siia kuuluks kõige laiemaid hulki haarava ülesandena vastastikku maa, rahva ja kultuurielu tutvustamine kõnes, kirjas ja filmi abil; vennasrahva keele õppimine koolides, nii et soome (resp. eesti) kirjandus oleks algkeeles kättesaadav; vastastikune kirjanduse vahetamine tähtsamate kultuurikeskuste vahel, nii nagu seda aastast aastasse arutati üliõpilaspäevadel; vastastikune raamatu ja kunstinäituste korraldamine jne.

Kõigi nende ürituste mõte oleks ühelt poolt kultuurilise silmapiiri teadlik avardamine ja teisalt ka soome sugu rahvaste kultuuri mõtte teenimine. Meid väikerahvaid ootaks paratamatult kultuuriline vasallistamine suurrahvaste poolt, kui me jääksime oma võitlustes päris üksinda. Liitumised on paratamatud ja mis oleks siis loomulikum, kui liit kahe säärase sugurahva vahel, nagu on eesti ja soome, kelle keeledki vastastikku on veel peaaegu mõistetavad. Ja teiseks. Kui meie kaks soome sugu rahvast oleme kord jõudnud iseseisva kultuurirahva arengu astmeni, siis ei tohiks meie tulevikuhuviks olla mitte ainult kitsapiiriline oma rahva teenimine, vaid küsimuses on soome-ugrilise kultuuri ühe haru väljaarendamise probleem. See peaks olema meie ühine aruküsimus, kas vana läänemere-soome kultuurituumik suudab end hoida võitlusvõimelisena suurrahvaste vahel või mitte. Vastutus selle võitluse edukuse eest langeb üheväärselt nii Eestile kui Soomele.

Lõpuks tahaksin veel eriti puudutada Soome-Eesti koostööd rahvusteaduste alal, kuna sellest selguvad kõige paremini koostöö võimalused ja vajadused üldse. Nagu juba märgitud, on rahvusteaduste esindajad Eesti-Soome kultuurisuhete sõlmimisel sammunud esirinnas. Tiheda koostöö tagajärjel on tekkinud nagu Eesti-Soome teaduste liitriik, mille esimeseks parlamendi istungiks võib nimetada möödunud aasta juuni alul Helsingis peetud rahvusteadlaste kongressi (rääkimata ajaloolaste ühistest päevadest aastaid enne seda). Tähen datud kongressi kui säärase töötulemuste suhtes võib mitmesuguseid arvamusi olla, kuid üks on siiski kindel, et nende ühiste tööpäevade järele siiski tarvidust tunti. Tuleb nimelt silmas pidada, et Eesti-Soome rahvusteadlaste vaheline koostöö ja selle süvendamiskatsed ei ole mingi moeliikumine, mida ainult sõpruse või viisakuse pärast harrastatakse, vaid see on otse paratamatu nõue, millest kumbki rahvas mööda ei pääse. Tähen datud nõue on eeskätt rahvuslike teaduste arengu seisukohalt tähtis. Meil on palju ühiseid ülesandeid, töövälju, probleeme, sest meie rahvusteaduste peasiht on ju sama: oma ühise vana kultuuripärandi piirjoonte ning sisu selgitamine. See töö on senini olnud peamiselt analüüsivat laadi, mille piirides on selgitatud kultuuri elementide olemust kultuurajaloolise algupära seisukohalt. Veel tihedama koostöö nõude asetab aga meile töö teine, raskem osa, mis peab viima soome sugu rahvaste kultuuri sünteesini. See nõuab mitmete sugupõlvade tööd ja praegu ei oska meie umbeski aimata, millal see ükskord lõpule jõuab. Selles suures ettevõttes on osanikuks muidugi ka ungarlased, kuid töö pearaskus, eriti läänemere-soome rahvaste osas, langeb siiski Soomele ja Eestile. Selle tõttu oleme pidevalt huvitatud sellest, mis Soomes tehakse ja ümberpöördukt, soomlased jälgivad huviga, mis meil on käsil. Peale otsese koostöö on aga väga oluline ka see elustav mõju, mida tekitavad mõttevahetused kahe maa teadlaste vahel. Meie kumbki oleme väikerahvas, kelle teadlaste arv ei saa olla kuigi suur. Ühel erialal on mõnel juhul ainult üks või kaks esindajat ja selle tõttu ei saa meil ka oma maa piirides tekkida kuigi palju värskendavat mõttevahetust ning objektiivset vaba arvustust, mis teadusliku tegevuse normaalseks arenguks on sama tarvilik kui õhk hingamiseks. Teadus, nagu iga kultuurilooming, on ühiskondlik nähtus. Teadusemees ei saa lõpmatuse ni luua üksi eraldatult oma kabinetis istudes, ilma et ta teaks, mida tarvitajad, uurimuste kasutajad tema tööst arvavad. Niisugune eraldatud olek, vaatepiiri kitsenemine ähvardab just meie üksikuid erialade uurijaid, eriti kui nad oma töid tahavad ilmutada emakeeles. Seda olukorda võib meie suhtes leevendada ainult soome oma rahvusteadlastega ja ümberpöördukt, samasugust teadliku tarvitaja ja arvustaja osa võime meie etendada Soome teaduslikus toodangus.

Soome-Eesti rahvusteadlaste koostöö küsimus pole aga mitte ükski teaduste viljakuse küsimuseks sõna abstraktsemas tähenduses, niisiis mitte „kunst kunsti pärast“, vaid selle peaväärtus seisneb siiski selles suures mõttes, milles need teadused juurduvad ja mis neid aastakümneid on edasi kannud. See suur juhtmõte, mis soome teaduste pioneere, nagu Castrén, Lönnrot, Sjögren jt. sundis reisikepi võtma ja kaugeid uurimisteid tallama, oli vana soome-ugri kultuurkonna piiride ja olemuse selgitamine, oma juurte otsimine selle pealiskihilt, mida ajaloo lained lõunast Põhja-Euraasiasse olid veeretanud. Sama vaimuse lapsed on

meil Kreutzwald, Hurt, Eisen jt. ning sama vaim on tiivustanud hiljemgi kogu soome sugu rahvaste uurijate peret.

Võime ütelda veel enamgi: soome ja eesti rahva ärkuseaegne enda leidmine ja riiklik uuestisünd paarkümmend aastat tagasi on võinud lõpude lõpuks toimuda ainult tänu neile rahvusteaduste pioneeridele, kes rahva teadvusele olid annud kindla kultuurajaloolise põhja. Ilma selle põhjata oleksime võibolla juba pühitud sama jäljetult Euroopa ajaloo näitelavalt, nagu mõned teised hõimud aastasadu varemini. See suurejooneline töö, mida Soome teaduste pioneerid on algatanud, kestab tänapäevalgi; nüüd juba mõlemal pool lahte, ja sellest ammutame endile elujulgust ning jõudu tulevikugi võitlusteks. Tööjõud ja meetodid on ununenud, kuid peasiht on jäänud samaks. See ühine siht on liitnud kaht Soome lahe rahvast kõige raskemal ajal ja see on ka praegu kindlaimaks sillaks, mis aitab meie vahel ühendust alal hoida.

G. Ränk.

ÜHEST SUURIDEEST.

Kaasaja neil traagilistel tundidel, kus kaasmaailma suured rahvad võitlevad elu ja surma peale oma eneste eluliste huvide eest, kus seda võitlust peetakse äärmise hoolimatusega teiste vastu ja kus kannatab igaüks, kes lahingutandrile ette satub jääma, kus langevad ühtede rahvaste eluväärtused ja suures heitluses hakkavad selguma uued, koondavad väärtused ja tunnetused — siin peab vist küll igasugune teoreetiline vaidlus vaikima. Kaduvate ja tekkivate eluväärtuste kehtimist ei otsustata käesoleval silmapilgul küll mitte enam filosoofide vaidlustega ega ka kabinetiinimeste vaikse tööga — vaid need otsustatakse tänapäeval jõuga, tule ja verega suurtel ja ääretutel sõjatandritel. Praegu valatava vere tugevus otsustab ka olevate ja tulevate väärtuste kehtivuse ja suuna, sageli ka nii mõnegi tahtmise ja soovide kiuste ja vastu.

Sellistel suurtel murrangu ajastutel, nagu see on tänapäev, pöördub nii üksikisik kui ka kogu rahvas alati oma kogemuste poole, soovides neist kogemustest, endise aja tegudest ja sihtidest ka edaspidiseid elusuundi, soovides neist elusuundadest hankida enese teotsemisele määravat ja kindlustavat tuge. Kõik need kogemused ja eluhoiaku suunad ammutab nii üksik kui ka rahvas tervikuna oma mineviku tööst ja tegevusest. Küll ei ole võimalik minevikku manada tagasi, küll ei ole võimalik ühelgi jõul pöörata ajaratast vägivaldselt sinna, kus ta oli enne, siiski on aga võimalik meie elutee kompassi nõela korrigeerida sündmustega minevikust ja sel teel saavutada uut värskust ja uut jõudu.

Eesti rahvas oma elukogemuste kogumise ajal, oma mitme tuhande aastase ajaloo vältel on vist küll olnud seks ainsaks Euroopa rahvaks, kes on üle elanud kõige suuremaid ohte, neile mehiselt vaadanud silma, need ohud läbi võidelnud ja nad alati õnnelikult ületanud. Karm saatus on oma sepikojas valmistanud eestlastest tugevaid inimesi ja isiksusi, kes on alati väärt olnud elama, töötama ja püsima. Elu karm sepikoda on eesti rahvast oma ääsitules teinud tugeva ja karastatud rahva, keda pole võimas murdma olnud ka kõige karmim saatus. See joon on püsiva punase joonena läbinud kogu meie ajaloo. Selle kindluse ja otsustavuse üheks ja peamiseks põhjuseks on olnud meile omane ja ürgne traditsioon,

mis oma sõnastuse on leidnud mitte üksnes meie rahvaloomingus ja selle muistendites, vaid mis ka sõnasse on raiutud meie varasema ajaloo raamatute esimestele lehekülgedele. Aegadel, kus paljud rahvad on olnud meeleheite seisukordades ja kus juhtumeid on esinenud, et nii mitmedki on pöördunud võõraste poole — tulge ja valitsege meid, on meie esiisad ajaloo rasketel tundidel alati kokku astunud ja nagu ajalugu kirjutab: *conjurantes et confoederantes, ut essent cor una et anima una...* Pühaliku vandega on nad töötanud olla üks süda ja üks hing...

Selles ajaloolises traditsioonis peitub meie ajalooline suuridee. Ta on olnud meie ajalooliseks suurimaks väärtuseks ja selleks peab ta saama ka nüüd. Selle suuridee varjus ja toel oleme meie rahvana sirgunud ja paisunud tuhandeid aastaid — tänapäeval on ta väärt, et meie uuesti koguneme selle ümber edaspidisteks mõõtmatuteks aastateks.

Kas on see suuridee midagi erilist?

Kahtlemata on ta seda. Vabad mehed ja naised, vabad ja sõltumatud kogukonnad astusid ajastul, kus mitmete erimeelsuste tõttu organisatsiooniline juhtimine ei saanud olla küllalt energiline, tõhus ja painduv, kokku — sihiga olla üks süda ja üks hing — olla tugevaks tervikuks, rahvustervikuks. Mitte ainult üheks riigiks, üheks rahvaks ja üheks suureks kogukonnaks, vaid üheks suureks ja kõige tihedamini kokku liidetud moraalseks tervikuks.

Liit, mis seega tekkis, ei olnud mingiks tasalülitavaks teguriks, vaid jõuks, mis aitas kõigil olla seda, mis ta oli. Jõuks, mis aitas säilitada iga üksiku omapära, iga üksiku väärtust, mis tundis austust teise omapära vastu ja mis andis abi sellele, kes oli nõrgem ja kes seda vajas. Vanne, pühalik ja sakraalne töotus kõige selle juures, mis oli isikule ja ühiskonnale väärtuslik ja vajalik, kinnitas seda liitu kõigi üksikute ja kogu rahva hinge verega ja südame tuksumisega. Kõik isikud, kõik kogukonnad, kõik koondised olid võrdselt osavõtavad pooled. Idee, mille peasihiks ja selgrooks oli mõte — olla ise midagi, seda hoida ja seda kaitseda, viis kõik ühiskonna liikmed selleni — et nad said olla ja olid üks süda ja üks hing.

See suur ja omapärane idee on olnud vaimseks alusmüüriks meie ühiskonnale. Paljusid mõrasid on sellesse suurde ideesse lõõnud nii vanasti kui ka praegu mitmed võõrad voolud. Küll materialistlikud, küll mitmed teised. Paljudel ajaloolistel suurmomentidel ei ole nii mõnelgi meie tegelasel tahtnud ununeda oma naha ligidal seisvad erimeelsed mõtted ja seisukohad. Ja nii mõnigi kord just selle erimeelsuse tõttu pidi alistuma Eesti vaimne keha. Aegadel aga, kus kogu meie ühiskond on suutnud minetada oma erimeelsed seisukohad ja vaated, mis kunagi polnud väärt seda, et nende pärast ohvriks tuua kogu rahva paremad soovid ja sihid, on meile olnud rahvuslikeks tõusuajastuiks.

Kõigile moodsaile vooludele kiuste, mis meie ühiskonda kipuvad lõhestama ja teda hävitama, peame vastu seadma oma ajaloolise suuridee, selle suure väärtuse, mille pärast meie esiisade hulgad on elanud ja võidelnud, mille pärast meie ise oleme oma parima toonud oma isamaa ja rahvuse altariile ja mille pärast ka kõik need, kes praegu on ja veel edasi tulevad, peavad andma oma parima.

Tunnetagem seda meie omapärast ideed. Tunnetagem sellele ideele omast tuhandete aastast ürgjõudu. Tunnetagem, kui suunavalt ja määravalt

valt see suuridee meie praegusesse silmapilku helgib. Ja tunnetagem, et ka praegusaeg ainult sellest ideest võib püsida.

Mitte ainult püsida, vaid ka terveneda ja ammutades sellest uut elujõudu määravalt tugevned.

Ajad mööduvad. Meil on silmad. Meie näeme neid. Meil on mõistus. Ja meie mõistame neid. Kui suur epohh sünnitab suure sajandi, siis peab see suur moment eest leidma ka tugeva rahva. Ja seda tahame meie olla. Seepärast toimime nii nagu sajandite eest — astugem kokku — conjurantes et confoederantes, ut essent cor una et anima una... Töötagem ja andkem pühalik vanne — olla üks süda ja üks hing.

K. Sürgava.

AGRAARKAVA JA TEGELIK ELU.

Riigi eelarve üle peetud läbirääkimistel avaldati Riigivolikogus tõsist rahulolematust meie praeguse põllumajanduspoliitika üle. Nurisemine on suurel määral põhjendatud. Kodanikul jääb arusaamatuks, kuidas agrarpoliitikas puudub koordineeritud tegevuskava, kuna ometi meil on koostatud üksikasjalikke juhendeid agrarkava näol.

Rahvaresinduses ja avalikkuses on meie agrarpoliitika peapuudustena ette toodud järgmist: Põllumehi häirib kevadiste põllutööde alguseks puuduv tööjõud, missugusest hädast väljapääsemiseks juhtkond ei suuda näidata rahuldavaid teid ja abinõusid. Neid häirib ka majapidamise sisetulekute vähenemine karjapidamisest, mis kannatab toodangu languse all heinasaagi suure ikalduse tagajärjel ja teiselt poolt on vähetasuv karjasaaduste madalate hindade pärast, mis ei võimalda söödavilja ostmist kujunenud müügihindadega. Jõukohase odava karjasööda muretsemise lubadused on tekitanud lootusi, mis on nurjunud. Talupidamiseks vajalikud ostukaubad on aga kallinema hakanud, mis ähvardab talupidamist muuta ebatasuvaks. Põllumehe olukorra parandamiseks tarvitusele võetud abinõud ei kanna alati oodatud vilja. Nõnda on peakraavidesse investeeritud paljusid miljoneid kroone ja nende korrashoid nõuab jooksvalt uusi kulutusi juurde, aga põllumehed ei saa nende kraavide vesikondades olevate maade kuivendamisega hakkama ainelise jõu ja osaliselt ka teadmiste puudusel, sood püsivad endiselt üles harimata ja loodetud tulud jäävad saamata. Riigi toetusel rajatud traktorijaamadest arvatakse nende pidajatele õigustamata kasu tulevat, kuna põllumeeste ühistegelikud püüded sel alal ei leia väärilist rakendamist. Edasi loendatakse rida mitmesuguseid üksikasju, mis osalt kohalikud ja jaolt ülemaaliselt esinevad ja põllumehe olukorda raskendavad.

Vaatame lähemalt, missuguseid juhtnööre annab agrarkava nende keerdküsimuste lahendamiseks ja kuidas neid käsitletakse. Siin kasutame Põllutööministeeriumi Põllumajanduse Osakonna direktori K. Liidaku raamatut „Suunad ja kavad“ toodud „Põllumajanduse ja kalanduse arendamise põhimõtete“ sõnastust, mis ühtivat viimase ametliku redaktsiooniga.

Tööjõu puuduse küsimust maal käsitab nende põhimõtete punkt 7 järgmiselt:

„Maatöölise puuduse küsimuse lahendamine on sõltuv esijoones põllumajanduse läbikäikude ja tasuvuse tõusust, mis võimaldab tösta töölise palkasid. Mõjuvateks vahenditeks töölise hoidmiseks maal on samuti töölise elamistingimuste (elukorterid, haiguste-õnnetuste

vastu kindlustamine) parandamine ja neile tulevikus iseseisva talutöö väljavaadete loomine asunduspoliitikaga. Vahetalituse ostarbekohane korraldus peab võimaldama tööjükküllastest rajoonidest tööliste juhtimist tööjõupuuduse rajoonidesse.

Teiseks tööjõupuuduse vähimise abinõuks kujuneb paratamatult põllumajanduse suurenev mehhaniseerimine ja tööjõudluse suurendamine vastavate oskustööliste kaadri soetamise kaudu. Mehhaniseerimise edu eeldab vastavat krediteerimist ja põllumajanduslikkude masinate-riistade riiklikku katsetamist ja kontrolli."

Neid põhimõtteid kujunenud olukorraga võrreldes saab iga lugeja järeldada, kui võrd neid täidetakse ja mil määral nad on tööjõupuuduse kõrvaldamiseks kohased. Põllumees leiab, et põhimõtteis mainitud „põllumajanduse läbikäikude ja tasuvuse tõus“ käesoleval ajal puudub ning sellepärast puudub ka võimalus tööliste palkade tõstmiseks, sellega „tööliste hoidmiseks maal“. Tööstustööliste palkade tõus ja sotsiaalolude parandamine linnas ja tööstustes suurendab maatööliste siirdumist tööstustesse. Tööjükküllased rajoonid ei suuda senise vahetalituse juures anda küllaldaselt tööjõude tööjõu puuduse all kannatavatele põllumajanduse rajoonidele. Suureulatuslikuma mehhaniseerimise teostamiseks näib meie põllumajanduslikul juhtkonnal puuduvat hästi läbikaalutud krava ja kogemused, mis pärast lahti pääsesid ägedad sõnavõttud, kui ühistegevuse ringkonnad selles asjas oma algatusega esinesid. Oskustööliste kaader mehhanismide käsitlemiseks põllumajanduses puudub pea täielikult, samuti on masinate riiklik katsetamine algastmel ja juhuslik ning kontrolli puudub.

Karjasöödade tootmise edendamiseks on kavas maksmas järgmised põhimõtted punkt 15 all:

„Loomasöödade tootmise edendamine väärib eriti tõsist tähelepanu karjakasvatuse terve jõudsa arengu huvides, sest see ei ole küllalt sammu pidanud meie karja arvulise koosseisu tõusuga. Tugevam söötmine talu koduste söötadega peab tõstma meie karjade toodanguid ja alandama saaduste omahinda. Tähtsamaks ülesandeks sel alal on meie vähetootvate rohumaade saakide tõstmine, eriti uudismaade ülesharimise teel kultuur-rohumaadeks, mille ergutamiseks tuleb pidevalt jätkata uudismaade ülesharimise premeerimist. Ergutamist ja soodustamist väärib ka silosööda valmistamise laiendamine. Kultuurkarjamaade, kultuurniitude ja silosööda abil saame karjasaaduste tootmiskulusid kõige tõhusamalt alandada.

Teiste karjasöödade, eriti juurvilja ja söödateravilja hulga suurendamine ja tootmiskulude alandamine teostub peamiselt saagi tõstmisega pinnakuksuselt ratsionaalsete taimekasvatuse ja taimekaitse vahenditega ning vastavate oludekohaste liikide valikuga."

Loomasöödade tootmises oli möödunud aasta selle poolest erakordne, et meie põllumajandust tabas heinaikaldus. Kuid selle vastu oli see teiselt poolt rekordiline söödateravilja saagi aasta. Kuid kogutulemus on ometi see, et põllumajanduses tuntakse loomatoidu puudust nagu eelmistelgi aastail, mis kinnitab agraarkava põhimõtteis avaldatud näidet, et meie loomasööda tootmise tõus ei pea sammu karja arvulise kasvamisega. Uudismaade ülesharimine ei tõsta vajalikus ulatuses loomasööda toodangut, kuna neid kasutatakse toitteravilja riiklikult kindlustatud kõrge hinnataseme tõttu toitteravilja kasvatamiseks. Samuti on pindühikult saakide tootmise püüded liiga vähe märgatavaid tulemusi andnud.

Meie karjasööda kasvatamise küsimuse selgitamiseks kirjutab Põllumajanduse Osakonna direktor agr. K. Liidak ülemalnimetatud raamatus muuhulgas järgmist (lk. 157):

„Edu saavutamises karjasöödakasvatuses on aga kogu meie karjakasvatuse edu lahendus. Peame suutma karja tugevamalt söötes odavamalt toota, ja seda saaksime ainult ratsionaalselt karjasööti kasvatades ning pinnahikult kõrgeid saakesaavutades. Teoreetilised lahendused on juba kõik olemas, kuid massilisema rakendamiseni need ei ulatu. Puudub tarviline agraarpoliitiline tõuge, milleks saab olla ainult karjakasvatust rohkem soodustav hinnapoliitika. Senikaua aga, kui hinnapoliitika

hoiab teraviljakasvatuse soodsas olukorras, karjakasvatuse aga ebasoodsas, ei saa ka karjasööda kasvatust täit hoogu sisse. Laiendatakse nisu pindala söödateravilja arvel, kaer ja odergi, rukkist rääkimata, müüakse korraliku hinnaga riigile ning jäädakse asemele ootama odavat riiklikku jõusööta. Isegi ülesharitavale uudismaale eelistatakse külvata nisu. See talitusviis on põllumehe eramajanduslikult seisukohalt vaadatuna ja tänapäeva hädasid arvestades päris loomulik, kuid meie põllumajandust, eriti karjamajandust ja selle söödabaasi arendamist see edasi ei vii, meie võistlusvõimet ei suurenda, ei kindlusta ka meie talu tulevikku. Õige suund oleks toiduteraviljakasvatuse mõõduka tasuvuse piirides hoidmine ning karjasaaduste hinna kindlustamine enam-vähem tasuvuse piirides ja raha maale juhtimine siit kaudu. Samal ajal tuleb ostujõusööta hind kas või tollidega, nagu Soomes, kõrgemal hoida ning kultuurrohumaade rajamise premeerimist jätkata."

Vaevalt on neile sõnadele veel midagi tarvis lisada, sest need näitavad veenvalt, et meie kestev karjasöötae puudus on põllumajanduse müügisaaduste ebakindla hinnapoliitika tulemus, samuti nagu välismaalt „odava jõusööda“ õngitsemine meie karjasööda kasvatamist õnestab. Meie rahvamajanduse huvides seisab, et toiduteravilja hinnad ärgu ületagu keskmisi tootmiskulusid ja välismaade jõusööti ei tohi müüa liiga odavalt (alla sisemaa tootmishinna).

Ongi huvitav selgitada, kuidas meie agrararkava suhtub toiduteravilja tootmise küsimusse. Seda käsitleb põhimõtete 9. punkt järgmiselt:

„Toiduteravilja ja kaunvilja kasvatust on ulatuselt piiratud peamiselt sisemaa tarvitusega. Selle ala harrastuse ülesanne on pidev sisemaa toiduteravilja ja herne tarvituse rahuldamine. Riikliku viljakokkuostu korraldusega hoitakse viljahind aastate keskmise tootmiskulu kõrguse piirides, mis võimaldab edukamale tootjale töötada mõõduka kasuga ning virgutab kasvatajaid tootmiskulude alandamisele. Hindade reguleerijaks tähendatud piirides on riigi teraviljamonopol või seda tarbeks asendav muu keskkorraldus, kellele peavad olema selleks alati tarvilised viljaeservid.

Agraartechniliselt on siin tähtsamateks ülesanneteks meie suhteliselt madalate vilja-saakide tõstmine, kindlustamine ja kvaliteedi parandamine taimekasvatustehnikate ja taimekaitsete vahenditega."

Nende põhimõtete selgitamiseks kirjutab direktor agr. K. Liidak muu hulgas: „Nüüd on nisu osas kava täidetud ja ületatud ning on päevakorrale kerkinud piirava kava mõte. Piiramiseks on aga ainus reaalne võimalus madalama hinna määramises. Tees näeb ette toiduteravilja hinna hoidmise aastate keskmise tootmiskulu kõrguse piirides. Kui meil on viimaseil aastail mindud sellest kõrgemale, siis peamiselt raha maale juhtimise motiiviga otsekohe tarvitaja taskust. Raha maale juhtimine on õigustatud motiiv, kuid selleks on muidki võimalusi, mis on agrarpoliitiliselt õigemad, kuigi tülikamad teostada, nõudes riigikassa vahetalitust. Ei saa aga ratsionaalseks pidada, kui ülearu kõrge hinnaga meelitatakse nisu kasvatama sellele nõudlikule viljale vähesobivail kehvaldel maadel.

Præguste külvikordade ja normaalse saagi juures suudetakse meie sisemaa rukkivaritust väikese ülejäägiga katta... Ülearu kõrge rukkiahind mõjutab aga kaudselt söödaviljade hindu ja keelab rukki ülejääkide kasutamist karjasöödaks. Seepärast on siingi keskmise tootmiskulu mõõt õige. Arvatavasti jõutakse teesis märgitud aastate keskmise tootmiskulu ja põhimõtte ni mõne aastase kobamise järele pärast seda, kui karjakasvatuse tasuvustingimusi usaldatakse julgemalt parandada, juhtides raha maale rohkem sealt kaudu."

Need agrararkava kõrvutamised meie tegeliku agrarpoliitika tulemustega näitavad, et nende vahel on sügav kuristik. Agrarpoliitikas kestavad kobamise aastad, just nagu ei olekski agrararkava olemas. Tekib küsimus, miks ignoreeritakse agrararkava või ei olegi selle nõuete täitmine kohustav?

Igatahes peab tunnistama, et agrararkavast vastavas ametkonnas õieti aru saadakse, kuid agrarpoliitika oleneb juhtkonnast, kelle käes asjad tahavad ummikusse minna. Või kuidas seda mõista, kui tööjõu probleemi lahendamiseks maal on väljavaated ähmased, tootteravilja toodang ületab tarvituse, aga samal ajal karjatoodang kuivab kokku loomasööda puudusel isegi söödateravilja rekordastal. Vajame tõsiseid pingutusi, et kavaside ja tõelisust kooskõlastada, kuna muidu lööme oma majandusele parandamatuid haavu!

A. V. Ennet.

MEIE PARLAMENT.

Riigikogu 6. istungjärk lõppes vormiliselt 20. aprillil s. a. Kuid juba 3 päeva varem pani parlament lõpp-punkti oma tegelikule tööle. Seega vältas 6. istungjärk vaid veidi üle 3 kuu. Selle lühida aja jooksul võeti vastu 39 seaduseelnõu, kinnitati kaks kaubalepingut, anti luba riigikaitse siselaenu tegemiseks, võeti vastu riigi 1939/40. a. eelarve ja lisaeelarve nr. 2 ning vastati 135 küsimusele. Toodud andmed tõendavad, et rahvaesinduse töö viimasel istungjärgul on olnud tähelepandavalt viljakas kvantitatiivselt. Töö sisulise ilme hindamisel läksid aga meie avalikkuse hinnangud tunduvalt lahku, ja seda peamiselt selle järele, missugust osa riigielu kujundamisel omistab keegi rahvaesindusele. Kui pidada silmas, et võimude tasakaalu põhimõttega kindlustab meie põhiseadus Riigikogule võrdlemisi avarad tegevuspiirid nii seadusandliku võimu teostamisel kui valitsuse tegevuse kontrollimisel, siis kerkivad parlamendi senise tegevuse vaatlemisel esile järgmised küsimused:

- 1) kui suures ulatuses teostas Riigikogu temale põhiseadusega kindlustatud õigusi seadusandlikul alal ja millisel määral avaldus tema tegevus valitsuse poolt tehtud ettepanekute ja seaduseelnõude korrigeerimises;
- 2) kui suurel määral ilmutas Riigikogu oma senises tegevuses tahet valitsuse tegevuse kontrollimiseks ja kuidas kasutas ta selle ülesande teostamiseks põhiseaduses ettenähtud võitlusrelvi;
- 3) kuidas arenes koostöö parlamendi kahe koja vahel ja millisel määral õigustas parlamendi teine koda Riiginõukogu oma olemasolu;
- 4) milline oli Riigikogu sõnavõttude üldilme ja kui suurel määral ilmutas rahvaesindus altnast välja kõnelemise tahet?

Esimesele küsimusele vastamisel tuleb ütelda, et Riigikogu tegevus seadusandliku võimu teostamisel oli võrdlemisi passiivne, sest välja arvatud vaid üks poolik erand, pole Riigikogu kahe aasta jooksul omalt poolt algatanud ühtegi uut seadust. Ainult K. Eenpalu valitsuse ajal tehti sellekohane katse, mis aga vaibus käratult. Et rahvaesindus pole kasutanud endale põhiseadusega kindlustatud õigusi seaduste algatamisel, jättes alati initsiatiivi valitsuse kätte, selle üheks põhjuseks on praegused erakordsed olud, mis ei eelda jõudude killustamist ja vägikaika vedamist kahe võimu vahel. Kuid peamiseks põhjuseks näib küll olevat jõudude vahekord valitsust toetava enamiku ja nn. opositsiooni kuuluva vähemiku vahel, mis ei võimalda vähemiku tahte esilekerkimist.

Mis puutub valitsuse poolt tehtud ettepanekute ja seaduseelnõude korrigeerimisse, siis ka sel alal osutab rahvaesindus vähe aktiivsust. Siin kerkib esile omapärane nähe, et kritiseerivalt võetakse teinekord sõna ka valitsust toetava enamiku — rahvarinde ridadest, kuid mis jäävad tulemata, on parandusettepanekud. Selline suhtumine on äratanud võõrastust ka valitsusliikmete juures. Nii väitis majandusminister L. Sepp ühel hiljutisel Riigikogu koosolekul:

„Kui 65 liiget arvustavalt sõna võtavad, siis peavad seal taga olema ettepanekud ja hääletused, siis peavad jäljed järele jääma. Kui aga 65 liiget 80-nest arvustab ja seal mingit villa järele ei jää, siis ma ei tea, kuidas parlamentlikus keeles nimetada niisugust sõnavõtmist.“

See näela pea pihta tabav olukorra kirjeldus iseloomustas Riigivolikogu ülesastumist eelarve vaidlustel, kus võeti arvustavalt sõna rohkem kui kunagi varemalt meie rahvaesinduse ajalooos. Seejuures ei teinud aga arvustajad rahvarinde ridadest ainustki parandusettepanekut. Küll tuldi parandusettepanekutega välja vähemiku poolt, kuid need hääletati maha. See sõnavõttudetulv on seda tähelepanuväärsem, et kõigil rahvasaadikuil oli võimalus oma südamed tühjaks puistata laiendatud eelarve komisjonides, milledest võtsid osa kõik riigivolikoguliikmed. Muide osutab aga Riigikogu vähemik suurt aktiivsust parandusettepanekute tegemisel, mis aga enamiku poolt aktsepteerimist leiavad vaid üksikjuhtumel.

Valitsuse tegevuse kontrollimisel ei ole meie rahvaesindus seni kasutanud arupärimise võimalust. Küll on aga rohkesti kasutatud küsimusterelva. Nii on kolme kuu jooksul Vabariigi Valitsuse poolt vastatud ei enamale ega vähemale — kui 135 küsimusele, milline arv töötab oma moodi rekordina jääda püsima meie rahvaesinduse ajalukku, kui seda arvu mõne üliaktiivse rahvasaadiku kaasalöömisel aga ei ületata lähimate aastate jooksul.

See üllatavalt hoogus küsimuste esitamine Vabariigi Valitsusele on osaliselt seletatav asjaoluga, et praeguse jõudude vahekorra juures rahvaesindus oma volituste kestel vaevalt kunagi jõuab arupärimismooduse kasutamiseni. Peamiselt on aga rekordiline küsimuste arv esile kerkinud kahe üliagara rahvasaadiku võitlus- ja võitluslusti tulemusena. Näib, et rvkl. O. Lövi ja N. Ruus on sel alal laskunud nagu mingi omapärase võitluse areenile. Rvkl. O. Lövi kui vana spordireporter on teadlik sellest sportlikust tõest, et jooksurajal võidu saavutamiseks pole tähtis mitte ainult hea start ja tugev lõpuspurt, vaid samal määral tähtis on ka tempo. Rahvasaadik N. Ruus näib aga kindel olevat oma nooruse vastupanujõule. Ja nii need kaks rahvasaadikut siis pingutavad ennast küsimusterelva kasutamisel, unustades selle lihtsa tõe, et iga võitlusrelva liigne kasutamine kulutab relva enneaegselt läbi. Ja kui see ainus — praeguse parlamendi võitlusrelv valitsuse tegevuse kontrollimiseks — nüriks läheb, siis on sellest tõsiselt kahju.

Koostöö Riigikogu mõlema koja vahel näib arenevat rahuldavalt. Aegaviitvaid menetlustoiminguid on esinenud vaid paar istungjärgu kestel. On märkimisväärne, et Riigivolikogu pidurdamiseks loodud „lordide koda“ on mõnes küsimuses radikaalsem otseselt valitud rahvaesindusest. Nii on üksikute seaduseelnõude juures (näit. isiku tõestamise ja liikumise seadus) Riiginõukogu teinud parandusi, mis seaduse lugemisel osutusid Riigivolikogus nähtavasti liiga „vabameelseiks“. Suuremaid sisulisi

parandusi Riigivolikogu poolt vastuvõetud seadustes pole aga teinud ka Riiginõukogu. Üldiselt tundub, et rahvaesinduse praeguse lühikese tööaja (6 kuud aastas) kestel Riiginõukogu ei jõua küllaldaselt süveneda Riigivolikogu poolt vastuvõetud seaduseelnõudesse. Selle tulemusena muutub istungjärgu lõpul seaduste arutamine Riiginõukogus seaduste masindamiseks selle sõna otseses tähenduses, kus ühel koosolekul tuleb vastu võtta tosin seadust, millises olukorras loomulikult ei saa juttugi olla seaduste korrigeerimisest. Sellises olukorras kaotab aga parlamendi teine koda palju oma olemasolu mõttest.

Mis puutub Riigivolikogu sõnavõttude üldilmesse, siis olid need, peale üksikute erandite, võrdlemisi asjalikud ja rahvuslikult häälstatud. Kõige rohkem „kõlkaropsimist“ ja aknast välja kõnelemise tahet ilmses eelarve vaidlustel, kus enamik rahvarinde kõnelejaid kordas oma sõnaosavamate kaasvõitlejate mõtteid. Aknast välja kõnelemise tahe avaldub ka pahempoolsete rahvasaadikute sõnavõttudes, kui on arutamisel sotsiaalseadusandluse küsimused, kuid väikest aknast välja kõnelemise kalduvust ei saa praegusis erakordseis oludes rahvasaadikuile pärispatuks lugeda, sest kõned Riigivolikogu avalikel koosolekuil on ju nüüd pea ainsad kontakti säilitamise võimalused oma valijatega.

Mida aga küll tahaks näha meie rahvaesinduses, on see, et edaspidi, kui puhkevad mõttevahetused demokraatia mõiste, kodaniku põhiõiguste ja kehtiva põhiseaduse tõlgendamise küsimustes, siis ka rahvarinde esindajad ei peaks kinni vanasõnast — vaikimine on kuld, rääkimine — hõbe, vaid asuksid julgelt sõnalisele turniirile opositsioonitiiva meestega, et ükskord minevikku viidaks senine ebaloomulik tavand, kus vaid valitsuse juht seaduse aruandja kaasabil peab võitlema valitsuse põhimõteteliste töökspidamiste ja käiku lastud seaduseelnõude eest, kuna eelnõu pooldajad täidavad oma rahvasaadiku kohustust vaid käetöstmisega.

Seniste sõnavõttude taustal pole lähemalt selgunud ka Riigivolikogu poliitiline profiil. Peaks arvama, et kui ükskord valmib Riigikogu alatine kodukord, siis see kaasa aitab ka parlamendi poliitilise näoilme selgumiseks, kuid silmas pidades rahvaesinduse enamuse isikulist koosseisu, näib tõenäolisena, et meie parlamendi poliitiline ilme jääb ka edaspidi võrdlemisi amorfseks.

J. Viidang.

EESTLASTE MAJANDUSLIK KOOSTÖÖ.

Iseseisva rahva olemasolu võitluses ja rahvusele rahuliku eluõnne kindlustamisel on tähelepanuväärivaks teguriks teiste asjaolude kõrval rahvuslikult ustava ja oma osatähtsuses küllalt võimsa kapitali olemasolu. On ju kapitali koondis, mille omanikeks maa pärisperemehed, seotud oma maa ja rahva saatusega kõigis tema eluavaldusis nii rahu- kui sõjapäevil. Rahvuslik kapital, samuti kui maa peremees rahvas on valvel maa vabaduse ja heakäekäigu eest.

Rahvuslikult ustavasse kättesse paigutatud kapital on varandus, mis ei allu kergesti levitatavaile ja pealesurruvaile välismõjudele ega suuna-

mistele. Ta pakub iseolemise kindlust ja on üheks vajalikuks aluseks rahvusele omapärase kultuuri loomises.

Ta tagab, et võõrad võimud ei saavuta naljalt õigust mõjutada kapitali kaudu iseseisva ja oma rahva loomulikest vajadusist väljakasvanud sisepoliitilise sõltumata suuna määramist. Ta ei lähe kaasa ka ükskõik millistest maailmakaartest levitatavaile orientatsioonidele, vaid ta julgustab, toetab ja tasandab teed ainult üksi neile tõekspidamistele, mis on vajalikud vaba rahva eksistentsiks. Ta aitab kujundada orientatsiooni, mis on võrsunud peremeesrahva ürgsest ja humanitaarsest õigusest, sest rahvuslik kapital on üks osa oma rahvuse olemusest ja rahvuse kandjast.

On küllalt riike, mille majanduslikus struktuuris moodustab enamiku võörkapital, kelle huvid on teisel, väljaspool selle rahva kodumaad. Nii-sugune kapital kurnab ja imeb seda rahvast, eksploateerib maad kapitali omaniku rikastamiseks. Nende maade olukord on ebastabiilne, pole kindel, mis on nende endi tahe, mis võõras. Seisukohad on muutuvad ja sõnakuulelikult päindlikud, nii nagu nõuab seda võörkapitali huvi ja eesmärk. Sage dased suunamuutused annavad nendele maadele hüpikuulise ilme. Pealegi tõuseb ebastabiilsus seetõttu, et oma päritolult erinevate maade kapitalid moodustavad rivaliteedi, asudes alalise vaenus ja võitluses esikoha pärast. Kord saavutab võimu üks, siis jälle teine. Vastavalt peavad muutma oma meelsust ka sisemised jõud. Alaline vankumine kahe võimsa ning omakasupüüdliku pooluse vahel ei jäta avaldamata kahjustavat mõju rahva mentaliteedi kujunemisele. See muutub teenrilikult kuulekaks, rajades üha avarduvaid võimalusi võõraste huvide levikule. Need maad pole suutelised vabalt teenima oma riigi ja rahva huve. Nad on sõltuvad. Nende iseseisvuse kohale on seotud küsimusmärk.

Hoopis kurvaks kujuneb rahva olukord siis, kui võörkapital võimutseb täielikult majanduselu kõigil aladel — tööstuses, kaubanduses, põllunduses jne.

Tänapäeva rahvusvaheline elu pakub selleks ohttrasti näiteid. Meenu-tagem vaid asumaid ja Balkani riike.

Ainuüksi selle sõna — asumaa — nimi toob meie kujutellu suurkapitali poolt eksploateeritavad vaeseimad kohad maakeral. Kuigi nende maade loodusvarad ja ilu on sageli rikkalik, otse paradiislik, kiratseb maa pärisrahvas viletsuses ning kultuuri vaesuses. Rahvuslik kultuur hoitakse seal nivool, nagu see on vajalik võörkapitali kurnamispuüetele ja prevaleerivale olukorrale. Sotsiaalolud pole nimetamisväärsed. Ja maa tõelistel pärisperemeestel pole sõna- ega otsustamisvabadust. Seda teeb võõras tahe.

Lugu pole parem Balkani riikidega. Ka need on võörkapitali eksistentriiliste huvide asumaaks. Balkani rahvad olid hoolimatud rahvuslikult ustava kapitali kogumisel ja loomisel. Seetõttu nende riigi poliitiline suund on kirju ja segane, alluv välistuultele. Naaber on tülis kõigi teiste naabritega ja lakkamatult hõljub oht kogu balkanliku Balkani kohal. See on kui sogane vesi, milles võörkapital püüab rammusaid kalu.

Vaatame oma „kalasaaki“. Ka meie kehas on pind. Nüüd, pärast paarikümmend aastat kestnud iseseisvat riiklikku elu ei ole meil eestlastel, selle maa pärisperemeestel mõnedel meie majandusaladel veel kuigi kallukat positsiooni. Rahvuslikult ustava kapitali osa on liiga väike.

Iseseisvuse loomispäevist alates on rahvusliku kapitali osatähtsus vähenenud vähem, kui see oleks olnud vajalik ja võimalik. Tõsi küll, maa-reformi tagajärjel saime uuesti enda omandiks selle pinnat, mida on kaitsnud ja harinud meie esivanemate põlvned kuni kaugesse minevikku. Hiljutise repatrieerumise tagajärjel langes eestlaste omandiks veel viimane osa meie pinnast. Oleme ainoatsustavad oma maa kasutamisel ja saarvutanud põllumajanduslikul alal tõeliselt valitseva seisukoha.

Kui vaatleme aga kaubanduse ja tööstuse harusid, siis muutub pilt meile õige kurvaks. Ammu see oli, kui $\frac{2}{3}$ kogu Eestis leidunud erakaubandusest ja tööstusest kuulus mitte-eestlastele? Pisut paranemist töid olukorda viimase aja sündmused — meie osatähtsus tõusis; aga mitte palju.

Oleme eestlastena niisugused, kes ei tee suurt vahet v õ r a ja o m a vahel. Kohtleme kõiki üheväärselt ja oleme mõõtnud sageli oma maanikumarvavas külalislahkuses mitte-eestilisele elemendile rohkem, kui saanud ise. Tihti on jäänud meile näpud. Seetõttu tundub sageli, et meile eestlastele ei ole lubatud see, mis meie rahvuse enese huvides peaks olema meile lähim ja kalleim. Meie ridades liikus ja liigub veel inimesi, kelle moraalil väljendavad selgelt sõnad: esmajoones võõrad huvid ja siis alles meie. Need jutlustajad anuvad enamuses võõrkapitali „Issanda“ armu ja lõovad tantsu võõraverelise „kuldvasika“ ümber.

Mida oleme saarvutanud siis oma harukordse ligimesarmastusega?

Vahest ainult seda, et eestlaste nimi olla märgitud kuskil palava päikese „pühäl“ maal ühte kuldraamatusse. Kahjuks on see ainult au, — millel pole eestlaste eluõnne ning heakäekäiguga midagi ühist. Kahtlemata tõsiasi aga on see, et mitte-eestilised grupid on haaranud meie majanduselu mitmed tulutoovamad sektorid oma kätte. Selle tagajärgi lunastame meie nüüd ja edaspidi mõningaid aastakümneid.

Eestlaste rahuliku tuleviku nimel ei tohi lubada enam mitte-eestilistesse kättesse koonduvat võõrkapitali. Meie pole nii jõukad, et suudaksime tasuda uut võõrkapitali väljatõmbamist Eesti majandusest, kui see peaks juhtuma. Niisugusel korral oleks see kurnav ja meie elujõudu väljajämev reparatsioonimaksude süsteem.

See õppetund peab looma meie rahva ridadesse uue majanduselu eestlasliku moraaliga ja eestlasliku südame tunnistuse: eemale kõigest selles, mis on mitte-eestilik. Hoidugem ühte kõigis oma teotsemis, nii nagu hoidub ühte mitte-eestiline element.

Majanduslikul ühtehoiul loodud rahvuslikul kapitalil on rahvuslik ja rahvamajanduslik tähtsus. Tema omamisel tõuseb rahva eneseväärtuse tunne. Rahvamajandusliku tegurina ta väldib võimaliku olukorra, milles majanduslikult mõjukate ringkondade huvid ei ühtu täiel määral rahvamajandusliku huviga. Ta on kaalukas võitlusüksus iseseisva rahva püsimises. Ta on alus, millele toetub rahva vaimne vastupanujõud ja mis annab relvastatud käele kindlust kõigi tema käsutuses olevate võimalustega. Eestlaste käes olev kapital on ustav oma sõjaväele ega põgene hädaolu tunnil. Peame kandma hoolt, et see võitlusüksus oleks tugev ja mõjutamata.

Meie iseseisev tee nõuab, et varandused, mis luuakse meie tööga, peavad jääma eestlaste kätte. Kõik rikkused, mis ammutatakse meie kodupinnast, peavad seisma valvel Eesti parema ning ilusama tuleviku

eest, peavad kuuluma eestlaste riigi ülesehitamiseks, riigikaitseks, rahvusliku kultuuriloomingu viljelemiseks ja sotsiaalolude parandamiseks.

Korduvalt on juhitud eestlase tähelepanu väärmähetele, mis on mõõduandvad mitte-eestilise kapitali valitsemisel. On näidatud, kuidas mitmed võõrkapitaliga töötavad suurfirmad toorainete sisseostul maksavad kauget enam, kui neist nõutakse mailmaturul. Seevastu aga valmistooted müüakse välisriikidesse näeruväärt madalate hindadega. Säärane mahhinatsioon ei tähenda muud, kui eesti tööga loodud kapitali salajast eksporti aastate vältel miljonite kroonide suuruses.

Äga veel. ERK-i eelmise numbriga veergudel avaldasime rea liigkasu võtmise juhtumeid, mida karistati kohtuvõimude poolt. Need hukkamõistetavad nähted paljastasid „võõrkapitali“ puhtakujulise ja igaks ajaks valmisoleva äritsemistendentsi.

Toodud näited räägivad väga selget keelt. Neist koorub välja mitte-eestilise kapitali „pikkade jalgadega“ usk, mis pole huvitatud Eesti riigi julgeolekust, sotsiaaloludest ega uutest investeeringuist.

Riigivõimu korraldajad käsi ei ulatu kõikjale. Seepärast peame olema ise teadlikud oma toimingute tähtsusest ja majanduslikust ühteohiust.

Eriti äga kohustab meid praegune olukord tegema selget vahet oma ja võõra vahel. Iga eesti mehe ja naise kohus on jõuda äratundmisele oma majanduslike toimingute rahvuslikust tähtsuses. Olgu need toimingud suured või väikesed, kuid neile tuleb anda kindel rahvuslik suund ja eesmärk. Aktiivselt tuleb asuda rahvusliku kapitali loomistööle, seejuures mitte unustades, et — rahvuslik kapital ja tema ustavus teeb rahvuse võitlusrelva teravaks ning täpsaks; võõras kapital sageli äga muudab tõmbiks teravaimagi tera. See on võitlus. Ja võitlus Vabadussõja vaimus. Eestluse paremal tulevikul ei saa olla teist valikut.

E. Manivald.

ÜLDHARIDUSE HÄDAOHT.

Haridus koolisüsteemi kaudu on rahva kasvatamine, mis laseb näha rahva tuleviku vähemalt selle hingelaadi, tööoskuse, töötahete ja võimiste suhtes.

Põhjapaneva küsimusena esineb hariduse alal üldhariduse ja kutsehariduse probleem, millest oleneb kas noorsoo ja hiljem täiskasvanute võimised jm. on tulevikus üldist laadi või praktilised ja reaalsed.

Oleme aastast aastasse kuulnud kutsekoolide edendamise vajadusest, oleme elanud kaasa uute kutsekoolide avamisele ja kutsekoolide võrgu kõvendamisele, kuid ometi ei ole kutseharidus veel võitnud endale täit tunnustust. Ta on nagu iga uustulnuk väga tagasihoidlik, teda koheldakse alandavalt, temasse suhtutakse umbusu ja üleolekutundega. Teda koguni takistatakse üldhariduse pooldajate poolt, katsudes isegi lõhkuda kätte-võidetud positsioone!

Üldiselt on veel maksev arvamine, et hea õppija õppigu edasi ja mingi ülikooli, „kõva peaga“ äga mingi käsitööd või kutseala õppima! Üldhariduslik ülikool on tavaliselt ikka veel haritud inimese kohta esi-

meseks nõudeks. Et üldhariduse hindamine ja positsioon on veel haruldaselt tugevad, selgub kõige kujukamalt sellest, kuidas üldhariduslike koolide — gümnaasiumide, kolledžite jt. koolimajad kerkivad, kuidas siin küll riigilt, küll mujalt kergeti raha leitakse, aga näit. Tallinna tehnikumi koolimaja ehitamine, ehk küll ammu lubatud ja isegi krediidid juba olnud, — ikka jälle ja jälle edasi lükatakse. Viimase uudisena siin oli rünnak vastavas valitsuskomisjonis Tallinna tehnikumi õppekavale, mille sihiks oli muuta see kõrgem kutsekool selliseks, et sealt ei pääseks enam isegi mitte Tehnika Instituuti! Sellega oleks kutsehariduse ühtluskool olnud lõhutud, alavääristatud ja üldhariduslik kool ainuväärseks tunnustatud, kust ainult igale poole edasi pääseb.

Et kutsekoolide asutamises ja korraldamises on teatav seisak valitsemas, tunnistavad ka kaks endist haridusministrit oma sõnavõtus: hr. N. Kann „Päevalehes“ linna elanike tööstuskutsekoolide suhtes ja J. Hüner-son „ERK-is“ kutsehariduse kohta üldse, eriti aga põllumehe seisukohalt.

Eelmised asjaolud sunnivadki võtma avalikult kõne alla meie üldhariduse hindamise. Tuleb kord selgusele jõuda, kuhu meie niiviisi jõuame ja mis hädaohud peituvad üldhariduse liigeses ülehindamises isiklikult, majanduslikult ja rahvastikupoliitiliselt seisukohalt.

Kõigepealt üleproduktatsioon. Iga aasta lõpetab tuhandeid noori gümnaasiumi ja ülikooli. See kestab meil vabariigi algusest saadik, s. o. ligi 20 aastat. Esimesed lõpetajad on praegu umbes 40 a. vanused, seega täies tööjõus ja loodavad veel tublilt töötada vähemalt 20 aastat! Juba praegu ei leia gümnaasiumide lõpetajad ja isegi kõik ülikooli haridusega isikud tööd. Teisest küljest tähendas hr. minister Sepp, et kohatsijad ei teadvat harilikult endal muud oskust olevat, kui gümnaasiumi lõputunnistuse, mis kahjuks ei anna peale mõnesuguse vaimse lihvi erilist praktilist oskust! Ka ülikoolide lõpetajate arstide, advokaatide, kirikuõpetajate jt. alad kas on juba küllastatud või on varsti seda saamas. Juurdekasvu vajadus loomulikult suuruses on siin õige väike.

Üldhariduse „suurkäitis“ töötab aga lakkamatult edasi. Nüüd valmistatakse üldharitlast n. ö. „lattu“, kust vajaduse korral mõni üksik kohane isik välja valitakse. Selle valimise juures mängib pealegi tutvus ja siled med s. o. juhus ikka suuremat osa!

Selle võimatu või vähemalt ebaloomuliku olukorra puhul tulevad üldhariduse teised eitavad omadused eriti mõjule.

Pikk ettevalmistus elluastumiseks (algkool — progümnaasium — gümnaasium) s. o. kokku 12—13 aastat, kus noor lõpetab kooli 19—20-aastasena, on tarvitanud jõudu, ainelist kulu ja viinud raskustesse vanemad ja lõpetanu ei oma lõpuks mingit kutset või oskust kohta leida. Isegi kantseleitööle ei kõlba ta, sest masinakirja ja raamatupidamist pole ta õppinud, rääkimata mõnest praktilisest oskusest. Krubandusse, tööstusse, põllutöösse ja üldse igale poole vajatakse aga oskusega noori. Et täielikult jalgu alla saada, peab üldharidusega noor alles kutset õppima hakkama, mis iseseisva elluastumise aja veel mõne aasta edasi lükkab. Kui nüüd lõpuks amet käes, on vaja hakata (harilikult) võlgu maksma ja elu rajama.

Edasi üleliigne ballast keskkoolis ja gümnaasiumis. Sellest on juttu olnud juba ajakirjanduses, et meie kool tuubib palju teadmisi, kuid ei anna vajalisel määral tarvilikku eluoskust, kasvatust ja

käitumist. Kui keegi näit. on arst, siis miks tuli tal õppida nii põhjalikult matemaatikat või tuupida ajaloo aastaarve, sõdu, loodusteaduses loomade ja taime anatoomia ja füsioloogia üksikasju jne., mis tavaliselt mõne kuu pärast ununevad? Tavalisele harilikule harilasele, kes koguni ülikooli lõpetab s. o. mitte-spetsialistile matemaatikule, ajaloolasele, loodusteadlasele jne. on täiesti küllalt, kui temale tutvustatakse matemaatikas, s. o. geomeetrias, algebras loogilisi algmõisteid ja lihtsaid tehinguid praeguse kava, võib olla, kõige enam $1/2$ ulatuses. Samuti vastavalt ajaloos põhjapanevaid tegureid jne. Selle asemel oleks aga vaja enam tervishoidu, ühiskondlikke aineid, sotsiaalteadust ja praktilist oskust. Peab tunnustama, et kutseline kool üleliigset ballasti peaaegu sugugi ei oma. Gümnaasiumide kavade ülekoormamise tõttu ei suuda mitmel pool keskmine õpilane iseseisvalt enam edasi, vaid peab võtma järeleaitamise tunde, mõnel pool kuni 80% ulatuses! Nagu näha koolinõunikkude ilmunud aruandest, on see õppekavade ülekoormamine isegi algkooli tunginud, kus seda hiljuti olla vähendatud.

Praeguse üldhariduse kõige kahjulikum mõju seisneb aga noortes üleskrüvitud soovide ja ebaloomuliku hingeelu kasvatamises!

Pikkade aastate jooksul on gümnaasiumi noor mingis triiphooone õhkonnas kasvamas. Igasugu teadmisi mitte praktilise elu vallast (peale keelte, kus ehk ka liiga palju finessi), vaid matemaatikast, ajaloost, loodusteadusest, ilukirjandusest, muusikast, jne. tuubib tema mällu. Tema mõttekäik, vaimuilm, huvid, tunnustus ja harjumused kasvatatakse mingisuguse kirjandus-kunstilise, ebareaalne vaimuelu treeninguks ja tööks, mis kõlbavad esijoones vaid salongi, klubisse, üldse seltskonnainimesele. See on luksusharidus. Siia kuuluvad kooliaja kõrvale veel pühad ja suvevaheajad, mis paljudel juhtudel veedetakse lõbustuste, suvituste, õppereisude, teatri, spordi jne. harrastustega. Kutsekoolide tõsise reaalehuga tutvunemise ja suvepraktika asemel kusaqil käitises või mujal töös olles puudub üldharidusega noorel iga tõsisem töökoor, isegi Saksa jt. riikide tööteenistuse näol, vähemalt kooli enese poolt. Selle tagajärjel kasvatame kogu oma rahvast üldharidusliku mentaliteedi kaudu nn. „puhta“ töö armastajaks. Üldhariduslik kool praegusel raskel eluvõitluse ja praktilise elu ajajärgul võõrutab praktilisest tööst! Kui lihtsad ja vaesemad vanemad noorele kooli vaheajadel elukooli ei annaks, vaid ka omalt poolt nagu rikkamad temale võimaldaksid seltskondlikku peenutsemist, siis esineks meil palju tihedamalt tuntud tüüp: „andekas parasiit“ või nälgiv esteet, kes kooli lõpetades on küll suurte nõuete ja unistustega elu vastu, kuid ise pole kõlblik ühegi kutse mõttes. Jääb üle tee ülikooli või mõnele teisele praktilisele alale, mis aga suuremale hulgale noortele on ebaloomulik: peale üldharidusliku gümnaasiumi alles kutset hakata õppima!

Eespool lähemalt kirjeldatud üldhariduse mõjud omavad kokkuvõttes rahvastiku-poliitiliselt väga halbu tagajärgi.

Pikk elluastumise aja pikenedamine, kus inimene koos ameti õppimise ja võlgade tasumisega kuni 25—30 a. ei saa mõelda kodu asutamisele, võimaldab alles 30 a. ümber abielluda. Keskmise abielluvuse iga meestel ongi üle riigi umbes 30 a. ümber. Keskmise eluiga on aga meestel umbes 47 a. Tähenab, iga noorel mehel jääb peale 30 a. veel elada

perekonnalelu keskmiselt ainult 17 aastat! Muu aeg elust on peaaegu ajalikult õppimisele kulunud. Niisugune on moodsa hariduse lõpptulemus. Ei ole mingi ime, et väsinud närvidega, tihti võlgadega koorimatud elluastujail meestel lapsed on vähesed või koguni puuduvad.

Sama tagajärge omab ka üldhariduslik mentaliteet. See viib inimest eemale reaalelust, alahindab oma endist ümbrust ja selle elulist töö vajadust. Igaüks püüab vaimseile tööaladele, nagu oleks see ainuõige. Samuti on see eelkooliks vaimseile lõbudele, millele lisandub üle jõu elamine igasuguse luksuse näol.

Kui keegi enam ei taha jääda maale, kui igaüks, vähe haridust saanud või lugenud, kujutleb endast ei tea missugust sangarit eriti just vaimseil aladel, kuna muil aladel töösangareid nähtavasti ei vajatagi ega austata — siis on sellise sotsiaalse tõusu tung ja maalt linna vool oma alustes küll ebaõige! Pealtnäha süütu ja hinnatud puhtakujuline ja pikemaajaline üldharidus on siin sisuliselt väga palju kaasa aidanud! Selles valitsevas mentaliteedis näibki peituvat eespool mainitud halvaks panev tegelik suhtumine kutsehariduse arendamisse ja kaitsmisse.

Kutsehariduse tundjad seletavad, et kutsekoolides õpetatavad ained võivad sama edukalt ja veel paremini formaalset mõtlemist kasvatada kui üldhariduslikud. Ka sellelt seisukohalt on kutseharidus sama väärtuslik üldharidusega. Seepärast oleks õigem noore kasvatus see, kus õpetatakse praktilisele elule koos alg- ja keskkooli üldhariduslike jt. vajalike ainetega. Kui seejuures elluastumise eel-aga saaksime mõne aasta võrra lühendada, oleks rahvastiku-poliitiliselt suur samm edasi. Ühtlasi oleks see ka aluseks noorsoo kasvatamiseks tervemale ja loomulikumale ellusuhtumisele liigse üldharidusliku ilutseva ja peenutseva sisu asemel, millele loomulikult peab lisandama rida uusi kasvatuslikke võtteid.

J. Vilms.

AEG ON LOOBUDA VÕÖRAPÄRASEIST NIMEDEST.

Eesti iseseisvusaja üheks suuremaks rahvuslikuks ürituseks tuleb pidada perekonnanimede eestistamise aktsiooni. Jõupingutus võõrapärasest perekonnanimest vabanemiseks ja eestilise nimekultuuri loomiseks on olnud väga suur. See on tõmmanud kaasa suuremaid rahvamasse kui ükski rahvuslik liikumine enne seda. Aktsiooni algpäevadest kuni tänini on enam kui 200.000 eesti meest ja naist heitnud kõrvale oma võõrapärase perekonnanime, nii et nüüd kannab enam kui 82 protsenti eestlastest rahvuspärase nime. On jäänud järele ainult 18 protsenti neid, kelle võõras „silt“ meenutab kõikjal ja ikka ning alati eestlaste ajaloo süngeid päevi.

Perekonnanimede eestistamise aktsioon, mis oli jõuline ja ületas teised omasarnased üritused meie hõimude juures, on jäänud seisma, ning seda kahjuks just meie rahva paremiku taha.

Eesti riikliku elu kõrgemal kohtadel, avaliku elu keskuses, ärimaailma eesotsas, teaduse ja kunsti ning vabakutselistel aladel seisavad eestiverelised haritlased, kes peaksid olema loomulikult oma rahva tõelised

juhid, kes aga, kandmata vastutust oma rahvuse liikmete ees, ei ole läinud kaasa sellesama rahvuse suurima aktsiooniga. Paljud neist ei taha ja ei kavatsegi loobuda oma võõrapärasest nimest. Eeskujuga võib pakuda meie sõjavägi ja politseiameetkond, kes pea eranditult on võtnud omaks rahvuse suure kutse ja vabanenud võõrapärasest välistunnusest.

Kuigi ehk mitmel neist võõrnimede kultuse kummardajaist peitub kuskil südamesopis vaikne soov sammuda kaasa oma rahvaga ja tema tunnetega, siis ometi kõhklevad need mehed-naised määrava otsuse tegemisel lõpmatuseni, toovad oma võõrast vaimu meenutava perekonnanime alalhoidmiseks otsitud õigustusi ja varjavad endid nn. pehkinud traditsioonide taha, mis olevat seotud selle „tuttava“ võõrnimega. Ja need võõrastest nimedest lugupidavad mehed, kes seisavad meie hulgas ainult eestlastele usaldatavai ja antavai kohtadel avalikult meie kõikide ees, on sageli solvunud, kui neile meenutatakse nende „ausa“ nime rahvuslikuks muutmise vajadust ja vastutust, mis käib kaasas rahva poolt neile ülesnäidatud usaldusega.

Võime märkida ainult ühte, et avaliku elu tegelased, eestlaste kannust võrsunud haritlased on saanud selleks komistuskiviks, mille otsa on joosnud perekonnanimede rahvuspäraseks muutmise aktsioon. Et need, kelle kätte on usaldanud eestlased oma saatuse, hariduse ning kultuurielu juhtimise, ei tunne täie südamega kaasa rahvuslikele küsimustele. Et nad ei oma arusaamist vastutuse suurusest, mida paneb neile kui silmapaistvaile isikuile peale rahvus kui niisugune, kelle lapsed nad ka ise on ja kelle etteotsa nad on tõusnud oma rahvusliikmete heasoovlikkusest.

Nüüd kuulutati välja uus rünnak — jüriööst võiduvälgeni — veel järelejäänud võõrnimede, kutsudes neid eestlasi, kes seni pole suutnud saada selgust oma välistundemärgis, jõudma rahvuslikule otsustavusele. Selle uue rünnaku eesmärgiks on anda eestlaste ühiskondlikule elule ka väliselt eestluse vaim ja eestluse sisu, et ei korduks sellised nähted, kus rahvuslike tähtsate mälestuspäevade korraldajad ja esinejad on pea eranditult nimeliselt „muulased“.

Näitena olgu nimetatud Eesti Aleksandrikooli mõtte algatamise 80. aasta ja 50. aasta tegeliku tähtpäeva aktust „Estonias“. See algas võõranimelise muusikamehe Goldschmidt'iga ning temale järgnes terve rida võõrapärase nimedega isikute sõnavõtte. Seejuures oli Eesti Aleksandrikooli asutamine ometi rahvuslik suurüritus, millelega alustati võitlust emakeelse kõrgema kooli pärast ja eestilise kultuuri eest. Nüüd siis, Vaba Eesti 22. kestvusaastal korraldati rahvuslik mälestusaktus, millel esinejaid nende nimede poolest võiks küll pidada muulaste ridadesse kuuluvaiks, mitte aga eestlasteks. Säärast nähtust ei saa paigutada rahvusliku aktiva alla. See on pigem punastama panev saatuse pilge.

Edasi, 13. aprillil avas majandusminister Leo Sepp Kunstihoones „RAKÜ“ 7-nda kunstinäituse, millel esinejad kandsid nimesid nagu: Wunderlich (!), Adamson-Eric, Birk, Simulson, Pallas, Tomasov jne.

Keegi väljaspool pealinna elutsev eestlane küsis nende ridade kirjutajalt lõikava huumoriga: „Kas härra minister lausus oma avasõnad sellel näitusel esinejaile mingis võõrkeeles, sest nimede järele otsustades võisid need kunstnikud vaevalt mõista eestlaste keelt?”

Vaadakem ka kohvik „Colombias” toimunud 3-nda kunstinäituse esinejaid. Perekonnanimede järele otsustades on see muulaste näitus, sest esinevad nüisugused nimed nagu: Günther, Reindorff, A. Greenberg, K. Burman senior, K. Burman junior, J. Grünberg, G. Vestenberg, R. Nyman, Adamson-Eric, A. Murakin, Mari Adamson ja A. Jansen. Neile lisandub ainult paar eestnimelist isikut.

Kui Kristjan Raua nimelise Eesti kunstiaasta aktusel lausuti, et meie vaimne looming ja need tiivad, mis seda kannavad, osutuvad kotka tiibadeks, mis ei piirdu madala lennuga... ja mis peavad looma omapärase eesti stiili, laiemas mõttes eesti kunsti — siis kõlasid need sõnad küll üsna õõnsalt, sest ka siin olid need öeldud võõra nimega eestlase poolt.

Ka peetakse sageli Tartu ja Tallinna ülikoolide õppejõude suures enamikus nimede alusel muulasteks. Esinevad: Kogerman, Schlossmann, Kliimann, Kleitsmann, Jaakson, Jürgenson, Lievländer, Einberg, Reinvald, Borkvell jne. Ei saa mööduda ka vaikselt Eesti Teaduse Akadeemiast, kelle eesotsas seisab presidendina eesti kännust võrsunud teadlane, kelle nimeks on K. Schlossmann.

Kui siirduda meie kõrgemate kohtunike ja prokuratuuris tegutsevate isikute vaatlemisele, siis leiame siin nimesid: Klaassen, Friedolin, Vilberg, Reisberg, Looman, Eichhorn, Peterson jne. Lugu pole parem ka advokatuuris, notarite juures, arstidel, diplomaatkonnal. Kõik nad on eestlased, aga nad on jäänud külmaks ja võõraks oma rahva hüüdele.

Rahva hulgas, kus nimede eestitamise aktsioon võttis spontaanse rahvusliku liikumise ilme, näidatakse nüüd kõigile neile ja teistele võõrnimedega härradele näpuaga ja küsitakse, kas neile ei ole eestlaste rahvusliku terviku ilme südamelähedane?

Mis jääb vastata neile paljudele küsijaile?

Eestlane ei ole iseloomult nüisugune, kes jätaks oma rahvusliku suurloomingu, oma eestilise elu õilistamise seisma loid-eestlastest väheste haritlaste ja teiste, meie avalikus elus silmapaistvaile kohtadele jõudnud eestlaste taha. Rahvas suure rahvusliku üksusena sammub lõpuks siiski takistamatult oma eesmärgi poole, nagu see on olnud tuhandete aastate pikkune eestluse traditsioon.

Kui ei taheta võtta enesele vastutust, mis toob teenäitaja osa meie elus, siis rahvas võtab ise oma kätte teenäitaja väärrika posti ning sammub ürgjõulisena võiduvalgeni, mil iga eestlane kannab iseteadvalt oma rahvuspärase nime, seda auväärset rahvuslikku kilpi, mis ei meenuta enam võõrailt radadelt „ristiisasid”.

Ja lõpuks siis tulevad salaja ning häbenedes järele ka võõra nimekultuse kummardajad.

O. Loo.

NOORUSE EKSPANSIOON.

„Las kasvame, me tõusev sugu, ja ootame, mil tuleb tund, kus nendele, kes näevad und, kord müristame kõrvu sõjalugu.“ — Niiviisi laulis aasta-kümneid tagasi Noor-Eesti liikumise esilaulik Gustav Suits, kui ta oli veel noor. Nüüd lasub Noor-Eesti esilauliku turjal aastate koorem, hiljem on kasvanud peale uued noored, ent tema read annavad ka neile tuld ja hoogu.

Eeltoodud ridades ei seisa muud kui noorte sõjahüüd, täis võitlusvaimu ja ekspansiivsust! Ekspansiivsus, vallutamistung — see on energia-külluse tunnus. Ja kuna noorus on harilikult energia- ning jõuküllasem kui ükski teine eluiga, siis ei ole midagi imestada, kui noorusel on teatav kalduvus ekspansiooni poole.

Kuidas nooruse mõiste on seotud vallutamistega ja võitlusvaimuga, näeme sellestki, et rahvad, kes on edasitungijad, armastavad end nimetada noorteks rahvasteks. Neid aga, kes näevad oma peamist sihti mitte võitlusvalmiduses, vaid võimalikult mugavamas äraolemises, kes ei oma küllalt tahet ning sisemist jõudu haarata sündmustel sarvist, vaid lähivad loiult nõrgema vastupanu teed, neid tavatsetakse nimetada raugastunud rahvasteks.

Noorte rahvaste juures kannavad elu hoopis teised voorused kui raugastunud rahvaste juures. Noorte rahvaste juures on esiplaanil mehelik vaim, ohvrimeelsus, valmisolu pingutusteks ning raskuste kandmiseks. Teiste juures seevastu omab mõõduandvat kohta püüd hoida kinni seda, mis käes, ja peatähelepanu koondub sellele, kuidas võimalikult väiksema pingutusega säilitada saavutatud kõrge elatustase ning isiklike mugavusi. — Kui vaatleme näiteks hiljuti toimunud Skandinaavia draamat, kus jäid teiste võitluse jalgu just need, kes end ise pidasid seisvaks kaugel kõigist hädaohtudest, siis on ka siin midagi sarnast eeltoodud ridadele.

Nooruse loomupärasele ekspansiivsusele võib rajada palju! Kui haaratakse noorust õige taktikaga, kui mõistetakse noori üles kütta, neile teha ettemaalitud sihid pingutusi ning eneseohverdust väärivaks, kui neile suudetakse teha selgeks, et tegu on tõesti suure ja väärrika ülesandega — siis võib noorusele toetudes saata korda otse uskumatuid asju. Elujõuline noorus ei tunnista raskusi, kui ta läheb väärrika eesmärgi eest tulle!

Kõige rohkem on kasutatud nooruse ekspansiivsust riikide ning riigijuhtide vallutamiskavade läbiviimisel. Ükskõik kui kaugemale tagasi vaadata läbi ajaloo lehekülgede, on maailma suuremad väejuhid olnud ümbritsetud just noortest kaastöelikest ja maailma ajaloo vallutamishimulisemad valitsejad on alati toetunud oma plaanides just noorpõlvele. Ja tänapäevalgi näeme, kuidas mitme suure rahva juhi maailma ümberkorralduse kavade taga on kandvaks jõuks pealekasvanud noored. Vanad vaatavad pealt ja noorus annab aktsioonidele löögijõu ning dünamika. Ning huvitav on jälgida, et ka seal, kus siitamaani ei mõistetud pidada väärtuslikuks noorte ekspansiivsuses peituvaid jõu tagavarasid, vaid kogu süsteem oli rajatud hallidele peadele, tihti elust väsinud hallpeadele, on taibatud senist eksitust. Sellega kaasas käiv võitlusvõimetus on andnud enesest salgamatuid tõendusid, ning nüüd on hakatud kiires

korras vigu parandama nooremate esilenihutamisega. Kui pööre ei ole hilineanud, siis annab ta end kahtlemata soodsalt tunda.

Nii on kord rahvaste elu pulseeriv käik! Kui on elu jäänud kinni alalhoidlikkuse, ettevaatliku tagasihoidlikkuse ning kaalutleva elutarkuse taha — siis on pealekasvav noorpõlv see, kes oma julguse ja ekspanssiivsusega toob uut tuld, vaimu ning liikumist. — Muidugi, mõne aja pärast on ka see noorus elanud üle oma aja, ning siis on omakorda järgmine noorte generatsioon uue hoo ja energia andjaks oma ekspanssiivsusega. Sedaviisi käib see põlvest põlve, läbi ajaloo, ning kõigi rahvaste juures.

*

Kas on eesti noorusel ekspanssiivsust? Ja kui on, siis kuhu suundub tema ekspansioon?

Ekspanssiivsust mõistetakse harilikult vallutamisenä ja allutamisenä. Kauged retked, vägevad löögid, jõu ülekaal, heitlus ning võit samasuguse ekspanssiivse vastase üle — see on hariliku arusaamise järele rahvuse ekspansioon. Säärast ekspansiooni kandvad seisukohad on juba ajaloo kujunenud välja väga mitmepalgelisteks: kas rahvusliku maailma missiooni täitmine, uute ideede kandmine kaugemale välja üle kodupiiride, väärrika osatähtsuse saavutamine maailmavõimude reas, rahvusele või kogu rahvatõule elamisvõimaluste kindlustamine, ülemvõimu saavutamine või lõpuks lihtsalt lautamistahä. Seda loetelu võiks veelgi täiendada.

Miks aga ei või ekspanssiivsus väljenduda ka teisiti — ilma puudutamata naaberrahvaste elamisalasid, segamata nende elu ja arengut, tungimata üle kodupiiride rajama seal oma korda ja levitama seal oma mõtlemisviisi ja vaateid? Miks ei või ekspanssiivsuses peituv elujõud rakenduda sihtide teenimiseks, mis ei ole vastuolus võõraste rahvaste huvidega?

Väiksemate rahvaste ekspanssiivsus on säärane! Ta ei võta enesele suuri ülesandeid väljaspool, vaid seda suuremaid ülesandeid seespool rahvuse elamisala piire. Mitte vallutamine võõraste aladel, vaid vallutamine omal kodumaal!

Eesti noorusel on küllalt ekspanssiivsust! Eksivad need, kes ütlevad, et ajal, millal teiste rahvaste noored teevad maailma ajalugu, eesti noorus seisab lõdvalt paigal, et tema eesmärgiks on ainult igapäevane päevast päeva äräelamine, et tal ei ole, teadlikuna oma vähesest jõust, vaimule ning lihastele pinget andvaid vallutamisülesandeid. Eesti noorus on niisama jõuline, niisama innustatud ning niisama dünaamiline kui suurtegi rahvaste noorus; ainult eesti nooruse ekspanssiivsus on pööratud sissepoole. Mitte võõraste maade vallutamine, vaid vallutada oma kodumaa! Mitte võõraste rahvaste allutamine, vaid allutada kodumaal leiduvad võimalused ning kasutamata jõud arenguteel edasirühkivate eestlaste põlvede tahtele.

Leidub neid, kes leivad, et Eesti on väike, kitsas ja ilma võimalusteta. Ent eesti noortele on tema tuhande võimalu se maa! Mitte tuhande võimalu se maa isiklikuks eduks, vaid tuhande võimalu se maa sellepärast, et siin on niipalju veel teha, niipalju luua ja niipalju üles ehitada.

Kas isiklik heaolu või üldine edasimineku — nende kahe vahel valides läheb praegune noorus, vastandina mitmetele senistele arusaamistele kindlalt viimast teed. On küllalt neid, kes vaatavad, et ainult nende

ene este uksealune oleks puhas ja tunnevad isegi heameelt, kui naaber või ümbruskond on jäänud omas arengus maha.

Noortele on see mõtlemisviis liiga kitsas ja ängistav, mis näeb ainult enese kõige ligemat ümbrust ning mitte kaugemale. Sest noorte rahvuslikku uhkust ei kanna küllaldaselt see, et olla uhke ainult enesele, vaid meie tahame olla uhked esmajoones kogu oma kodumaale, rahvale ning riigile. Meie maa ei rahulda veel täiesti eesti nooruse rahvuslikku uhkust, samuti meie rahva rahvuslik ilme ja tema elamisviis. Kas meie ei ole tihti mõelnud kõige mitmekesisematel juhtudel, et see või see võiks olla teisiti! Ja peaks olema teisiti! Ning meie tahaksime, et ta oleks teisiti!

Kas meie ei ole seda mõelnud vaadates meie harimata maid ja võsastikke? Kas meie ei ole seda mõelnud märgates tihti halle ning lagunevaid taluehitisi? Kas meie ei ole seda mõelnud mööda linnatänavaid liikudes, kus kahel pool seisab aja äraelanud majalobudikke korralike moodsate hoonete kõrval? Kas meie ei ole seda mõelnud, kuuldes kasutamata seisvatest või poolikult kasutatud loodusvaradest? Kas meie ei ole seda mõelnud, jälgides mõnede rahvakihtide sotsiaalseid raskusi? Kas meie ei ole seda mõelnud nähes, kuidas Eestist ja eestlasest ei peeta igal pool nii palju loogu, nagu see oleks õigustatud? Kas meie ei ole seda mõelnud, tundes eestlaste keskel inimesi, kes ei ole jõudnud veel rahvuslikule iseteadvusele, vaid ennast täiesti ära salates liputavad saba kõige nelja tuule poole? Kas meie ei ole seda mõelnud?

Vallutada meie kodumaa harimata pind, vallutada kasutamiskõlblikud loodusvarad, vallutada korrastamata külad ja ajast maha jäänud linnad, vallutada sotsiaalne häda ning raskused, vallutada Eesti nimele väärkas koht kultuurrahvaste peres, vallutada mitterahvusliku vaimu kandjad ja vallutada palju muud, millega ei saa nõustuda oma rahvusest lugupidamisega mõtlev eestlane! Lai ning suur on nende ülesannete hulk, mida näeb enese ees elujõuline Eesti noorem generatsioon oma pulbitseva ekspansivsuse ja löögijõu rakendamiseks, noorem generatsioon, kes ei mõtle: Mida mina saan? vaid mõtleb: Kuhu vaja käed külge panna? — See on mõtlemisviis!

Kuivõrd jõuetu näib selle kõrval mõni vana haliseja, kes unistab veel mingitest „vanadest headest aegadest“, ise aga elab Eestis nagu külaline, mõistmata meie maad, rahvast ning tema tulevikuülesandeid; või mõni väiklane egoist, kes siis, kui tema oma pisikene isiklik huvi on mängus, jääb kurdiks kõigile üldistele huvidele; või mõni rahvuslik ülejooksik, kes ei ehita eestlaste Eestit, vaid hoopis mõnda teist; või mõni alandlik kummardaja, kes truudlamlikult teenib ükskõik mis-verelisi „saksu“ ning paneb kõik oskused mängu oma leivavannemate huvide kindlustamiseks Eestis; või mõni vana pessimist, kes viskab käega iga rahvusliku mõtte juures, et töötage, mis töötate ja võideldge, mis võitlete, ega sellest ikka midagi välja ei tule; või lõpuks mõni „pensionär“, kes kogu meie rahvast peab vanadusenõrtrust põdevaks pensionäriks ega usu meie rahva tulevikku.

Aeg ja elu jalutavad säärastest mõtlejatest koguni mööda. Seda tagab elujõuline, ekspanstiivne eesti noorus, kellel on julgust uskuda tulevikku, meeled kindlust vaadata silma igale raskusele ja jõudu töötada eestlastele kuuluva Eesti ülesehitamiseks.

Ü. Maramaa.

SÕJATEGEVUSEST SOOMES.

III.

12. märtsil sõlmiti NSV Liidu—Soome vahel rahuleping, mille kohaselt lõppes väenutegevus 12. märtsil kell 12. Sõda oli seega kestnud 105 päeva ja toonud mõlemale poolele suuri kaotusi inimestes ja varandustes. NSV Liidu ametlikul teadaandel on punavägi kaotanud ümarguselt 49 000 langenut ja 150 000 haavatut, kuna Soome teadaanne räägib umbes 20 000 surmaohvrist ja 40 000 kannatanust. Ei ole koht arvutada sõja vajadust ja põhjusi, tuleb ainult märkida, et sõda tõi enesega kaasa suuri ohvreid.

Rahulepingu tulemusena Soome pidi loovutama NSV Liidule peaaegu tervelt ühe oma põlistest maakondadest — Karjala —, rida saari Soome lahe idaosas ja Salla-Kuusamo piirkonna, peale selle andma pikaajalisele rendile Hango poolsaare. Karjala poolsaare loovutamisega läks N. Liidu valdusse hulk Soome suurtööstusi (Ensö, Pitkäranta), suuruselt kolmas soome linn — Viiburi, kalarohked Laadoga veed ning suured metsa-alad; ka kaotas Soome riigi kaguosas asuva võrdlemisi tiheda raudteede-võrgu, enamiku Saima kanaleist ja eriti metsa väljaveos tähtsa Viiburi lahe. Peale selle pommitamisega on tehtud Soomes hulk kahjusid, mis vajavad pikaajalist ehitus- ja korrastustööd.

Ka sõjaliselt on Soome enesekaitse võimalused idas halvenenud, kuna on kaotatud Karjala maakitsus (Kannas), mis kahelt poolt piiratud suurte veekogudega ja kus Vuoksa jõe ja paljude järvede joonel paiknes nn. Mannerheimi kaitsejoon. Uus piir Karjalas algab Virolahtis ja kulgeb läbi Ensö, Värsilä itta, tema ei tugine siin läheduses asuvatele suurtele veekogudele (Laadoga), nagu see on tavaliselt piiriks rahvaste vahel.

Soome sõja üksikasjad ei ole veel teada, ka ei ole nende küsimuste analüüsimine käesolevate ridade ülesanne. Kuid asjaolu, et väikeriik suutis võidelda määratu suurte sõjaliste jõudude vastu ja et see sõda peeti põhjamaal, sunnib meid eriti uurima ja õppima mitte ainult selle sõja sõjalisi kogemusi, vaid ka rahva sõjalise ettevalmistuse ja terve riigi aparadi ning kogu rahva rakendamise küsimusi võitluspäevil.

Üheks suurimaks märkimisväärseks asjaoluks oli Soomes rahva lahkemilide täielik kadumine. Raskused ja oht rahvusele ja vabadusele sundis Soome erakondi unustama oma teoreetilisi ja muid igapäevaseid pisi-võitlusi ja liituma ühiseks rahvaks. Sellist arusaamist ei olnud veel 1918. a. sõjalisel tegevusel. Möödunud paarikümne aasta jooksul on Soomes tehtud tähelepanuvääriv suur töö rahva liitmiseks üheks tugevaks tervikuks, kus käsikäes kultuurilise tõusuga üha tõusis ja kõvenes kõikide rahvakihtide majanduslik heaolu ja arusaamine kogu Soome huvidest. Vaba arenemise võimalused, demokraatlik riigikord ja üksteise mõistmine olid aluseks ja kitiks rahva liitumisel. Ka liitsid need alused soomlasi Soomes elutseva vähemusrahva rootslastega.

Soomes oli juba varem tugev rahvustunne, mis ei tuginenud mitte ainult ilukõnedele, vaid mida võis tunda igal sammul. Rahvustunne, see suur väärtus rahva elus, oli paljude soomlaste juures nagu iseenesest

mõistetav, ta ei olnud mitte käratsev ega esiletükkiv, vaid enam tagasihoidlik, kuid seda sügavam. Soome rahvusest ja armastusest oma maapinna, oma ümbruse — põhjamaa vastu on ju Soomes palju vaimustavaid kirjutisi ja laule.

Ja soomlane tunneb oma iseseisvuse ja vabaduse väärtust, ei tahaks ju ükski rahvakiht võrast võimu või võõraid mõtlemisviise.

Tuline rahvustunne, iseseisvuse ja vabaduse väärtusest sügavaim arusaamine on olnud soome sõdurile suureks aluseks, vankumata toeks võitluses. Ka hiljem, kui rida maa-alasid loovutati, lahkus sealt peaaegu täielikult soome rahvas, et elada endiselt koos oma enda vaba soome elu.

Soome võitlus näitab, millist suurt tähtsust omab rahvustunne ja oma vabaduse ja iseseisvuse suure väärtuse mõistmine rahva kõikides kihtides. Need arusaamised ei teki alati ise, vaid neid kasvatatakse ja juhatakse.

J. Saarik.

STATISTIKAT TALLINNA SÜDALINNA ÄRILISEST ILMEST.

Majanduselu areng toob kaasa üha suureneva statistiliste materjalide hulga. Neid andmeid on tarvis läbi töötada. Mida paremini ja põhjalikumalt on töötatud läbi majanduselu andmed, seda selgem on pilt majanduselu mitmekülgsedest probleemidest, tegureist ja nende algpõhjustist. Alamaal esitame mõningaid statistilisi andmeid, mis iseloomustavad Tallinna südalinna äritegevuse palet elavamail äri-tänavail. Sel korral andmed puudutavad Viru, Harju ja Kullasepa tänavaid. Ärid on jaotatud gruppidesse omanike rahvusliku kuuluvuse alusel. Juriidiliste isikute juures on klassifikatsiooni mõõdupuuks võetud asjaolu, milline rahvus on ettevõtte juhtimisel ülekaalus.

Arvesse on võetud võimalikult kõik ärid ja sellelaadsed ettevõtted mainitud tänavail, ja kui mõni on jäänud välja loetelust, siis igal juhul mitte tahtlikult.

Käesolevas statistilises andmete kogumis on loetletud kolmel tänaval kokku 126 ärilist ettevõtet. Neist asetseb Viru tänaval 55 ettevõtet ja Harju—Kullasepa tänaval 71 ettevõtet.

Viru tänaval asetsevast 55 ärilisest ettevõttest kuulub eesti rahvusest omanikele 32 äri ehk 58,2 protsenti kogu selle tänava äriliste ettevõtete arvust. J u d i rahvusest omanikele 19 äri ehk 34,6 protsenti, saksa rahvusest omanikele 2 äri ehk 3,6 protsenti ja vene rahvusest omanikele 2 äri ehk 3,6 protsenti.

Harju, Kullasepa tänaval asetsevast 71 ärilisest ettevõttest kuulub eesti rahvusest omanikele 50 äri ehk 70,6 protsenti kogu tänava äriliste ettevõtete arvust, juudi rahvusest omanikele kuulub 9 äri ehk 12,5 protsenti, saksa rahvusest omanikele 11 äri ehk 15,4 protsenti ja vene rahvusest omanikele 1 äri ehk 1,5 protsenti.

VIRU TÄNAV. *)

Eesti rahvusest omanikele kuuluvad ärilised ettevõtted:

1. „Viru Kohvik“ — kohvik-restoran. A.s. „Union“ — jalanõude-kpl.
2. O.ü. „Esto-Muusika“ — muusikariistade-nootide äri.
3. K/m. „Jüri Kodres“ — kirjutusmaterjalikauplus. „Kr. Saar ja Ko“ — õmblusmasinate ja jalgrataste ladu.
4. „Helios“ — kinoteater. „R. Käsper“ — kirjutusmat.-kpl. „Oma“ — söögisaal.
5. „Ovald“ — A. ja R. Valdson'ite jalanõudekauplus. „Asart“ — Alv. Sarnit'i käekottide- ja nahkesemeteäri.
6. Juulie Viedermann — pudukpl.
9. „Nizza“ — E. Koppel'i lilleäri.
10. N. Teliste — riidekauplus. V. Pöder ja Pojad — valmisriieteäri.
11. „Bi-Ba-Bo“ — kinoteater. K. Sillam — fotoäri.
12. Singer Sewing Machine Company — Ameerika firma osak.
13. „Hungaria“ ja „Asko“ — restoran ja kohvik. „Modern“ — mööbliäri.
14. „Foto Kesklä“ — fotoäri. „TEKA“ — Agda Kaarmann'i köögi- ja majapidamistarv.-kpl.
15. „Viru Tänavä Apteeke“.
17. U.ü. „Kangas“ — O. Patrik ja Ko.
19. A. Reinpere — puuviljakauplus.
20. O. Perm — pudukauplus.
21. A. Amos — optikaäri. G. Paju — ajakirjanduse kontor.
22. R. Seeberg — pesukauplus. F. Ummer — daamidetarvete-kpl.
24. Adolf Päts — sadulsepaasjadekauplus. „Euroopa“ — restoran. „Maret“ — V. Klaasmann'i pudukauplus.

Juudi rahvusest omanikele kuuluvad ärilised ettevõtted:

1. „Uus Jockey Club“ — H. Epstein.
4. H. Gutkin — riidekauplus („Inglise Magasin“).
5. K/m. Abramson — karusnahkade-kaubamaja.
8. U.ü. „A. Rubanovitš ja Poeg“ — riidekauplus.
8. „Amper“ — elektritarbed.
11. A.s. „Ginovker“ — maiustised.
13. „Uus Ra-Fo“ — raadio- ja fotoäri.
15. „Eterna“ — H. Markovitš'i kella- ja kullasepaäri.
16. Debora Rubanovitš — valmisriieteäri. „Jankelson ja Poeg“ — köögi- ja majapidamistarveteäri.
17. O.ü. „E. Rubin“ — kella- ja kullasepaäri.
18. Harik Grinstan — saapakauplus.
21. K. Josselson — kella- ja hõbeasjadekauplus.
22. K.-m. „EMPE“ — valmisriietekpl.
23. Hermann Friedmann — inglise kalevi- ja manufaktuuriäri. Isak Berkovitš — riidekauplus. „Gentleman“ — H. Karschenstein'i vihmakuubede tööstuse äri ja riidekauplus.
23. H. Vassermann — kullasepaäri.
24. A. Pessin — valmisriided.

Saksa rahvusest omanikele kuuluvad ärilised ettevõtted:

7. K/m. „Lier ja Rossbaum“ — büroomasinad ja mootorrattad.
9. A/s. „Mey ja Landesén“ — rohu- ja värvikauplus.

Vene rahvusest omanikele kuuluvad ärilised ettevõtted:

14. A.s. „EestiSiid“ — tekstiilsaadusi.
18. „Filipytš“ — kohvik.

*) Number ärilise ettevõtte ees on maja politseinumber.

KULLASEPA—HARJU TÄNAV.

Eesti rahvusest omanikele kuuluvad ärilised ettevõtted:

3. Venck ja Tamberg.	34. O. Sõmermaa — nahkasjad.
4. „Remell” — moeäri. B. Freiberg — puuviljaäri. Pesukauplus.	35. „Iris” — pudukauplus. A. Brandmann — nahkasjad.
5. „Delikatess” — H. M. Luts.	37. Jaan Veismann — valmisriided. August Kapsi ja Ko — elektri- tarbed ja rattad.
7. A. Pesur — valmisriided.	38. A. Lintsov — pesuäri. „Amor” — kinoteater.
8. V. Tisler ja V. Nicot — lilleäri.	39. Karl Haupt — nahkesemetekpl. „Kuld-Lõvi” — hotell. Joh. Narusberg — kullasepaäri.
10. J. Trankberg — tubakakauplus.	41. A/s. „Ephag” — rohu- ja aptee- gikaubanduse tarbed.
11. V. Troon — peenviinad. Ehand — pudukauplus.	43. „Ramona” — pudukauplus. A. Paju — ajakirjanduse kontor.
13. K. Rubin — kirjutusmaterjalid. I. Resev-Resel — sporditarbed.	44. V. Ots — kirjutusmaterjalikpl. „Klaas” — vennad Loderaud. Tinni — kingsepatööstus.
14. R. Baumees — kingakauplus.	45. Leopold Einar — riidekauplus. Frits Johanson — moeäri. „Puuviljakauplus” — Albert Puusepp.
16. P. Pöder — valmisriided.	A/s. „KAVE” — maiustisteäri.
17. A. Kolga — pudukauplus.	46. A/s. „Kapsi ja Ko”. Johannes Krupmann — puu- vilja- ja veinikauplus.
18. Mart Agur — nahkasjadekaupl.	48. O/ü. „Kodukäsitöö”. K/ü. „Rahvaulikool”.
19. „Astoria” — restoran.	
20. „Lillia” — lille- ja puuviljaäri.	
21. Adolf Päts — nahkasjadekpl.	
23. „Tilga ja Ko” — elektritarbed.	
25. N. Mereküll — rohukauplus.	
26. Karl Horm — valmisriided. A. Adamka — jalanõud.	
29. Dontson — kudumistööstus.	
30. Anna Rooni — valmisriieteäri. J. Berg — pesu- ja pudukauplus.	
32. Vilh. Indermitte — plisseerimis- tööstus.	

Saksa rahvusest omanikele kuuluvad ärilised ettevõtted:

6. E. Malmström — pagariäri.	28. Th. Grün ja Ko — kullasepaäri.
12. D. Braun — pesuäri.	39. „Kondor” — jalanõudeäri.
21. A. Klaff — kirjutustarbed.	44. J. R. Johanson — pudukauplus.
24. „Terastoru Mööbel” — mööblik.	45. „A. Markus ja H. Seezen”.
27. H. Sahme — fototarvetekauplus.	48. „Feischner” — kohvik.

Juudi rahvusest omanikele kuuluvad ärilised ettevõtted:

8. Leo Krasnokutski ja Poeg — kullasepaäri.	29. „Dernier Gri” — valmisriieteäri.
9. F-a Schvarz — rätsepaäri.	32. „Modell” — valmisriided.
22/24. B. Rubanoviš — riidekaupl.	36. „Moela” — valmisriided.
23. „Estomantel” — valmisriieteäri.	39. „Tugev” — valmisriided.
	46. „Nobless” — meestetarbed.

Vene rahvusest omanikele kuuluvad ärilised ettevõtted:

8. Leo Krasnokutski ja Poeg — kullasepaäri.
35. N. Jefimov — kella- ja kullasepaäri.

H. Tammets.

SISEPOLIITILINE RINGVAADE

RIIGIKOGU TÖÖVÄLJALT.

Teatud tähelepanuväärsuseks möödunud eelarvevaidlustel oli, et tõsteti päevakorraks Tartus laineid lööv

üliõpilaskonna lahkkelide küsimus.

Küsimuse üleskergitajaks Riigivolikogu kõnetoolil oli Saaremaa rahvasaadik J. Perens, kes rahu majja toomiseks akadeemilise intelligentsi keskel ei soovinud ei enamat ega vähemat kui — üliõpilasorganisatsioonide sulgemist. Selle drastilise korralekutsumise vahendi rakendamise soovitus mõnel pool rohkem kui jahmatamapanevalt. Ja lisaelarve nr. 2 arutamisel kinnitas rvkl. J. Tõnisson otse plahvatusliku meelepahaga, et kui tema poleks haigestunud eelarve arutamise ajal, siis tema oleks tuld sülitanud ülikooli asjas, sest „kuidas julgetakse välja tulla niisuguse asjaga, et kõik üliõpilasorganisatsioonid tuleb kinni panna!“ Kõneleja soovitas lasta noori inimesi tegutseda „ilma kantseldamata“, mitte nüi, et üliõpilaskond enam kokku ei sünni.

Üliõpilaskonna vahekordade korraldamise vajadust rõhutas ka rvkl. J. Kokk. Üldiselt puudutati aga üliõpilaskonna lahkkelide küsimust Riigivolikogus palju pinnalisemalt, kui tehti seda lisaelarve nr. 2 asutamisel Riiginõukogus, kus haridusministri kõrval võtsid sõna ülikooli endine kauaaegne rektor J. Köpp, tehnika-instituudi rektor rnl. J. Nuut ja sõjavägede ülemjuhataja.

Riiginõukogus

tõstis üliõpilasorganisatsioonide vahekordade küsimuse päevakorraks rnl. A. Kask, kes avaldas arvamist, et viga ei peitu noortes, vaid vilistlastes, kes noorte seljaga seisavad.

Rnl. J. Nuudi diagnoos üliõpilaskonna organisatsioonide vastuolude kohta oli, et tõeliselt on tegemist kahe asjaga, üks on noorte oma, mis koondub üliõpilaskonna põhikirja muutmise ümber, teine — „vanade härrade võitlus kohtade pärast“. „Noored on täis idealismi ja soovivad midagi paremat, ilma et nad tahaksid üliõpilaskonda lõhkuda. Selles on oodata lepitusaktsiooni. Teine asi (tänavade vahekordade küsimus) aga ei ole kõrvaldatav.“

Sõjavägede ülemjuhataja kindral J. Laidoneri arvamine oli, et noorte tülid on rohkem sõnalised kui tõelised ega takista ühistööd üliõpilaste keskel. Sõnavõtja tähelepanekute järele riigikaitseliste õppuste kogemustel — „need tülid ja väikesed sõnasõjad paistavad väljapoole palju suuremad, kui nad on tegelikult üliõpilaste endi keskel“. Rnl. kindral J. Laidoneri resümee kõnealusel küsimuses oli, et süüdi pole mitte üliõpilased ega üliõpilaskonna põhikiri, vaid „süü põhjusi tuleb otsida kuskilt väljastpoolt“.

Haridusminister P. Koger mann märkis oma sõnavõtus, et kui ülikooli vastavad organid, eeskätt üliõpilaskonna edustus tõesti leiavad, „et kodurahuks on tarvis mõnd paragrahvi muuta kehtivas üliõpilaskonna põhikirjas, siis võtab ministeerium kõik need küsimused heatahtlikule revideerimisele. E i s a a g a l o o t u s t a n d a n e n d e n o u d m i s t e t ä i t m i s e l e , m i s k a ü l i õ p i l a s k o n n a p o o l t o n e s i t a t u d j a m i s r i i v a v a d ü l i k o o l i s e a d u s e m u u t m i s t (m i n u s õ r e n d u s . — J u h . V d .) “ — o l i h a r i d u s m i n i s t r i k o k k u v ö t l i k s e i s u k o h t t e k k i n u d k r i i s i l a h e n d a m i s e v o i m a l u s t e s .

Üliõpilaskonna lahkkelide küsimust käsitles objektiivse asjalikkusega endine kauaaegne ülikooli rektor, piiskop J. Köpp, kes kriipsutas alla, et

„Noori tuleb kohelda pedagoogina ja neist ka aru saada. Kui neid suudetakse võtta täiskasvanud inimestena ja asuda pedagoogi seisukohale, ilma et tuntaks tahet neid „kasvatama“ hakata, siis ei oleks raskused nii suured. Ei ole õige tarvitada väliseid võtteid ja arvata, et rahu saaks majja üliõpilasorganisatsioonide või vilistlaskogude sulgemisega.

Noori tuleks mõista ja neile vahel ka järele anda, sest tegemist on ikkagi teatavate töökspidamistega, millest lähtub suhtumine teatud konkreetsetesse nähtustesse. Lahkuminekud ei tähenda hädaohtu ega erilist raskust“ — lõpetas endine ülikooli rektor oma mõttekäigu.

Toodust selgub, et asjale lähedalseisjate poolt ei võetud Riiginõukogus üliõpilaskonna lahkkelide küsimust kaugeltki nii traagiliselt, nagu seda kaldutakse tegema eemalseisjate ridades. Küll aga järeldub endise ülikooli rektori piiskop J. Köpu mõttekäigust, et osaliselt on lahkkelide teravnemist põhjustanud noorte mõnel määral ebapedagoogiline kohtlemine ja liigne kasvatamistahe vanemate poolt. Milles aga olid ühel arvamisel nii haridusminister kui ka endine ülikooli ja praegune tehnika instituudi rektorid — oli seisukoht, et noortele võiks teha teatud järeleandmisi ja osutada vastutulekut mõningaile parandussoovidele, kusjuures haridusminister eeldas, et vastutulekud piirduksid üliõpilaskonna põhikirja osalise revideerimisega, kuid puutumata peaks jääma kehtiv ülikooli seadus.

Pikema vaheaja järele peeti 12. märtsil s. a. meie parlamendi mõlemate kodade üldkoosolekut, kus arutusele tuli

aukohtu küsimus,

millise institutsiooni ellukutsumine kerkis päevakorrale peale Riigivolikogus esitatud süüdistavaid kahtlustusi ühe endise valitsusliikme aadressil. Aukohtu küsimuse vaagimisel äratas tähelepanu, et küsimuse vastu tundis huvi vaid parlamendi 1. koda — Riigivolikogu, kuna „lordide koda“ oma filosoofilises rahus ei lasknud end eksitada auasjade petlikust särast. Sellele vaatamata sai see kodukorra komisjoni poolt käiku lastud kodukorra XIX peatükk sedavõrd terava arvustuse osaliseks, et komisjoni aruandjal ei jäänud muud üle, kui ühineda sõnavõtjate seisukohaga ja anda aukohtu kava tagasi kodukorra komisjoni uueks läbitöötamiseks.

Pleenumile esitatud kavas häirisid arvustajaid peamiselt 2 punkti — aukohtu tagasiulatav jõud (p. 16) ja kitsendus (p. 3), millega aukohtunike kandidaatide arv oli määratud kindlaks 25%-le Riigikogu arvulisest koosseisust. Rvkl. J. Tõnisoni töökspidamise järgi aukohtunike valikuvõimaluste kitsendamisega „süüakse parlamendil hing seest“ ja nii avaneb võimalus teha poliitikat ka auasjus. Samuti avaldati aukohtu kava arvustajate poolt nurinat liiga kõrgete karistumäärade üle. Osa sõnavõtjate poolt (rvkl. O. Gustavson, J. Vain) rõhutati tähtsamana kui aukohtu peatüki elluviimist — Riigikogu alatise kodukorra väljatöötamise vajadust, sest sellega on seoses rahvaesinduse prestiiži küsimus laiemas ulatuses.

Riigikogu jätkas aukohtu peatüki arutamist 2. aprillil peetud üldkoosolekul. Vahepeal oli kodukorra komisjon teinud eelnõus ühe olulise muudatuse, jättes välja aukohtu tagasiulatuva jõu kasutamise võimaluse. Peale paaritunnilist vaidlust võeti eelnõu vastu üldkoosolekul, kusjuures üldkoosoleku poolt võeti parandusettepanekute hääletamisel vastu rvkl. J. Koka ettepanek, mille järgi aukohtunike kandidaatideks loetakse kõik vastava koja, s. o. Riigivolikogu või Riiginõukogu liikmed, välja arvatud kummagi koja juhatuse liikmed. Sellega tehti muudatus

kodukorra komisjoni ettepanekus, mis piiras aukohtunike kandidaatide arvu ühe neljandikuga koja koosseisust. Ka Riigikogu teisel üldkoosolekul ei võtnud aukohtu kava kohta sõna ükski riiginõukoguliige.

Kui aukohtu küsimus äratas rohkesti elevust Riigivolikogu ridades, siis tõeline parlamentlik õhkkond tekkis rahvaesindusehoone gootistilsete võlvide all

Informatsiooni keskuse

seaduseelnõu arutamisel 9. aprillil s. a. Vaidlused, mis algatas Nõmme rahvasaadik K. A. Jalakas, kestsid selle seaduseelnõu ümber hommikust hilisõhtuni, kusjuures kõnelused keerlesid peamiselt kodaniku põhiõiguste ja ajakirjanduse vabaduste küsimuste ümber.

Rykl. K. A. Jalakase arvamise järele — see seadus oli praeguselt valitsuselt kõige oodatud ja tähtsam, kuid esitatud eelnõu ei rahuldavat sõnavõtjat. „Mägi on sünnitanud hiire, kuid küüraka hiire, kelle pärast peaks olema häbi“ — iseloomustab kõneleja eelnõu, mis polevat rajatud demokraatlikule alusele, vaid lõhnavat tagurikkuse järele. Ühtlasi arvustab kõneleja teravalt senise Propaganda Talituse juhti, talituse isikulist koosseisu ja tegevust, mis kõneleja sõnade järele „särab tegevusetusest“.

Rykl. L. Johanson, arvustades eelnõu, leiab, et „seltskondlikku tegevust ei saa juhtida keskkohast ja seepärast peab jätma rahvale tema arenemis- ja tegevusvabaduse“. Kõneldes ajakirjanduse illest ütleb kõneleja, et „meil on ajakirjandus nii, nagu oleks sellest üle lastud masinaga, mis kõik teeb ühetasaseks. Elu viib aga edasi otsimine, arvustamine ja analüüsimine. Seepärast ei tohi ajakirjanduselt nõuda, et see oleks ühetasane ja vaikiv“ — rõhutab kõneleja.

Rykl. J. Tõnisson oma sõnavõtus kinnitab, et „ilma vaba sõna- ja mõtteavalduseta, ilma südametunnistuse vabaduseta ei saa rahvas end avaldada ega koguda rasketel silmapilkudel. See lähtekoht peab olema selge. Kõik muud võited on lähinägelikud“. „Kui tahetakse põhiseaduse mõtte kohaselt reguleerida neid vabadusi, siis peab see nõnda sündima, nagu ütlevad seda Inglise riigimehed: Vabadusse võidakse tuua korda, aga nõnda, et sellest korrast ei saaks vabadus välja kihutatud.“

Eelnõu kohta võttis arvustavalt sõna veel rida riigivolikoguliikmeid, kelledest rykl. O. Köster leiab, et meil ei olevat vajadust säärase propagandamehhanismi järele. Eelnõu kaitsjatena esinesid rykl. V. Velner, J. Perens, O. Suursööt ja J. Tandre, kes püüdsid õigustada propaganda keskuse olemasolu. Sellejuures tõi rykl. J. Tandre Propaganda Talituse ühe teenena ette, et talituse tegevuse kaudu olevat toime tulnud ka Riigivolikogu valimised, millist väidet õiendas minister A. Oidermaa, tähendades, et „Propaganda Talitus pole organiseerinud ega korraldanud parlamendi valimisi“.

Informatsiooni keskuse seaduse eelnõu arutamisel võttis sõna ka

peaminister prof. J. Uluots,

kes eelnõu vajaduse selgitamisel avaldas kokkuvõtlikult järgmisi mõtteid:

„Kõnesolev eelnõu oma põhimõttelt ei ole, samuti kui maksevgi seadus, selline, et riik autoritaarselt ja monopolselt isiku tegevust ja mõttevabadust tahaks kujundada. Praegu maksev seadus, nagu kõnesolev eelnõugi, eeldab üksikute isikute individuaalset vabadust oma mõtete kujundamise ja korraldamise alal. Teisalt aga on siiski asutud sellele mõttele, et mingisugune reguleerimine peab aset leidma üksikute isikute individuaalvabaduste väljendamisel, nende kujundamisel ja korraldamisel. Ma pean kahjuks oma kogemustel ütleva, et praeguses olustikus see on ka paratamatu.“ „Nii mõnigi kord tuleb kõige õilsamaid püüdeid rahustada ja

alla suruda ning informatsioon korraldada nii, nagu see mõttevabaduse seisukohalt ehk on andeksandmata tegu. Aga praeguses olustikus on see sagedasti paratamatu, seda kahjuks ei saa eitada.“

„Kuna eelnõus käsitletakse organiscerimist, siis ei ole püütud seda organiseerida nõnda, et üksiku vabadusest midagi järele ei jää, vaid püüe on üksnes niipalju reguleerida ja korraldada, kuivõrd teissugused ideed avaldused ei muutuks hädaohtlikuks praeguses olustikus Eesti iseolemisele (minu sõrendus. — Juh. Vd.).“

„Käesoleva seadusega seoses on avaldatud mõtet, et Vabariigi Valitsus ja rahvas peaksid olema teineteisega usalduslikus vahekorras. Mul on muidugi raske öelda, kuivõrd säärane usalduse vahekord konkreetseis üksikasjus leiab aset. Aga ma tahan öelda, et Vabariigi Valitsuse praeguse juhina ei ole ma kunagi kaotanud usaldust eesti rahva vastu ja leian, et see rahvas ei ole mitte nõrgem ja mitte vähem elujõuline teistest rahvastest, vaid praeguses olustikus on ta avaldanud nii tugevat iseteadvust, nii tugevat endavalitsemist, nagu seda paljude teiste rahvaste juures meie ei või leida (minu sõrendus. — Juh. Vd.). Seepärast julgen ma öelda ja väita, et see, mis praegu Vabariigi Valitsuse poolt seaduseelnõuna siin esitatud, ei ole mitte kantud ja tingitud umbusaldusest eesti rahva vastu, vaid tingitud neist asjaoludest, millest eespool kõnelesin.“

Peaministri kõne järele seadus võeti vastu esimesel lugemisel. Samal päeval peetud uuel koosolekul võeti eelnõu vastu teisel lugemisel ja lõpphääletusel, kusjuures eelnõu arvustajate rvkl. O. Gustavsoni ja L. Johansonini parandusettepanekud lükati tagasi.

Riigikogus võeti peale eelnimetatud seaduste vastu veel Töölise palgalise puhkeaja seadus, Perekonnaga töövõtjate lisapalga seadus ja Ühekordse lasteabiraha maksmise seadus rüüteenijale ja töölistele, millistel seadustel on nimetamisväärne tähtsus töötavate kihtide sotsiaalse olundi parandamisel ja lastega perekondade ainelise olemasolu kindlustamisel.

Riigivolikogu kevadine istungjärk lõpetati Vabariigi presidendi otsusega 20. aprillist s. a.

ÜÜRISEADUSE RINDELT.

Üüriseaduse rakendamise ümber kerkinud „torm veeklaasis“ on vaibumas ja vaid vaikne pinnavirvendus elustab endist rahutut veepinda. Sotsiaalministri vahetalituses saavutasid majaomanike ja üürnike esindajad kokkuleppemeeleolu, mille tulemusena avaldati ühiselt soovi — pariteetsel alusel osa võtta linnavalitsuse juures loodud erikomisjonist, et nõuandva organina kaasa aidata kokkulepete loomiseks majaomanike ja üürnike vahel suuremais küsimusis. Arvatavasti aitab see kaasa-kõnelemise võimalus märgatavalt pehmenada seniseid ebakõlaseid asjahuviliste poolte vahel.

Mis puutub seaduse rakendamise senistesse tulemustesse, siis on märgata väljatöstmisprotsesside tunduvalt juurdekasvu. Nii on nende protsesside arv Tallinnas tavaliselt 25—30 protsessilt kuu kohta tõusnud 300 protsessile. Kui aga pidada silmas, et Tallinnas tuleb üüriseadus rakendamisele u. 30.000 korteris, siis moodustab määruse esimesel ellurakendamisel tekkinud protsesside arv vaid ühe protsendi normeeritavate korterite üldarvust, milline suhte arv ei ole kuigi hirmuäratav. Et sellejuures ka majaomanike organisatsioonide esindajad lubasid omalt poolt

pöörduda protsessijate majaanike poole ettepanekuga, et praegused protsessid jäetaks üheks kuuks seisma kokkuleppe leidmiseks, kuna samal ajal langeb ära ka küsimuse sõelumine avalikkuses, siis võib loota, et „vaikiva oleku“ taustal pooled kergemini leiavad ühise keele ja aja jooksul ka üürimääruse konarused leiavad nivelleerimist.

Juh. Vd.

TALLINNA LINNAVOLIKOGU PALJUÜTLEV OTSUS.

Paljuütleva ja rahvuslikust seisukohast väärotsusega sai hiljuti hakkama Tallinna linnavolikogu Jüri Vilmsi nimelise stipendiumi põhimääruste kinnitamisel. 17. aprilli s. a. Eesti pealinna omavalitsuse kõrgeim organ võttis vastu otsuse, mis annab küllalt reljeefse pildi linnavolikogu otsustava enamiku rahvuslikust hoiakust.

Sel omaette märkimist vääriaval koosolekul tegi linnavolinik J. Reinbach ettepaneku statuudi põhimääruste muutmiseks selliselt, et meie kadunud rahvusaangari mälestuseks asutatud stipendiumi saaksid kasutada ainult eesti rahvusest kodanikud.

Ettepanekule vaidles ägedalt vastu linnavolikogu vasakpoolsesse tiiba kuuluv Koorits, kes toonitas, et selline kitsendav ettepanek on tingitud marurahvuslikust seisukohast ja et meie pealinnas elutseb ka teisi rahvusi peale eestlaste. Samasse rindesse kuuluv linnavolinik A. Piht rõhutas veel omakorda, et töörahva esindajad ei ole teinud ega tee rahvusküsimustes niipalju vahet kui teised ja seepärast hääletavad nad ettepanekule vastu.

Ja saigi siis ettepanek deklaratiivsete sõnavõttude järele poolt ainult üheksa (9) häält, kuna linnavolikogu suurearvulise liikmeskonna enamik hääletas ettepaneku maha.

See otsus on kurb tõsiasi, mis paljastas osa linnavolinike ebarahvuslikku mõtteviisi ja tunnetemaailma. Ja see otsus tehti ajal, mil eestlaste pealinna kõrgeim omavalitsuslik organ ajaloo kestel esmakordselt koosneb ainult üksi eestlastest.

Selle piinliku otsusega piitsutas Tallinna linnavolikogu küll eestluse pühimaid tundeid ja halvustas suure eestlase — Jüri Vilmsi mälestust, kes tõi ohvriks oma elu, et tema rahvas võiks olla vaba ja elada õnnelikkude iseseisvat riiklikku elu.

Jüri Vilms langes võõraste ja meile vaenulikkude kuulide läbi. Tema mälestuseks asutatud stipendiumi eesmärgiks ja mõtteks on anda edasiõppimise võimalust rahvuslikele noortele, kes oma elu-eesmärgiks ja ideaaliks on seadnud meie rahva iseseisvuse ning vabaduse, mitte aga soodustada neid, kes ei ole sageli truid meie rahvale ja kelle huvid asuvad mujal, nagu see hiljuti ilmnes balti killu välja-rändamisega.

Kommentaariideta peaks olema igapähele selge, et statuudi põhimäärustes oli vajalik norm, mis väldiks soodustuste sattumist võõrastesse kättesse, mis võiksid kujuneda hädaohlikuks, nii nagu see oli Vilmsi surmasüü juures.

See on äärmine passiivsus rahvusküsimuses, mis iseloomustab selle „ajaloolise“ 17. aprilli 1940. a. otsuse tegijaid. See otsus kõneleb küllalt selgesti, et nüüd, mil peatselt pühitseme oma iseseisva riigi loomise veerandsaja aasta juubelit, need „orientatsiooniga“ otsustajad ei ole kahekümne kahe aasta jooksul jõudnud veel areneda iseseisva rahva liikme tasemeni ja väarikuseni.

H. M.

EESTI LOOMINGU HÜLGAMINE „JUUBELI-KONTSERDIL“.

Eesti Tööliisumuusika Liit tähistas 1. mail s. a. oma 10 aastat kestnud tegevuse juubelit „haruldase“ kontserdiga, mille kava koosseis tekitas kõigis eestiliselt mõtlejais ja enesest vähegi lugupidavais ringides üldist pahameelt ja jahmatama panevat imestust. Ja seda täiesti õigustatult, sest selle „ainulaadse“ kontserdi kavas ei olnud esitatud ainustki pala eesti heliloomingust, vaid see oli koostatud 100-protsendiliselt ainuüksi võõra päritoluga muusikapaladest.

Meie rahvuslik muusikalooming on tõusnud auväärsele kunstilisele tasemele. Seda hinnatakse meil ja sageli leiame seda oma lähemate ja kaugemate naabrite kontsertrepertuaaris. Eesti orkestrid, koorid ja solistid täidavad oma esinemised sageli ainuüksi eestlastest komponistide loominguuga. Ainus organisatsioon, kes otse põlastavalt heitis kõrvale oma rahva auväärse loomingu, oli Tööliisumuusika Liit. See organisatsioon pälvib vist ainukesena kogu maailmas erilist valusat kibuvitsa-okkaist pärga ja vastavat kütumist, sest vaevalt leidub küll kuskil mujal teist säärast muusikute ühingut, kes oma juubelipäeval tendentslikult demonstreerib võõrast vaimu ja hülgab oma rahva loomingu. Pole oluline, kelle sihilikul nõuandel koostati see p o g r o m m, kuid muusikamehel N. G o l d s c h m i d t'il, kes pole võtnud isegi vaevaks muretseda endale eestilist perekonnanime, on siin kahtlematult suur osa ja tal tuleb kanda vastutust oma rahva ees.

Tööliisumuusika Liit on meie teades ainuke organisatsioon, kes saab iga-aastase riikliku toetuse korras suuri rahasummasid muusikakultuuri arendamiseks. Nüüd on jõutud selle arendamise juures eestiluse hülgamiseni ja tehtud valusalt haiget ka toetuste jagajaile.

Kas poleks otstarbekam kaitsta oma rahvuslikku loomingu ja vältida võimalusi, mis ähvardavad seda lämmatada? Ka nende „olukorraga kohanejate“ importöride asemele leidub tõsieestlaste hulgas küllalt ja küllalt andekaid dirigente, kes võiksid asendada neid, kes hülgavad eestlaste loomingu. Raske aeg tingib, et tehtaks lõpp niisugustele nähetele.

H. M.

MAJANDUSLIK RINGVAADE

TSEMENDI HINDA OLEKS VEEL VAJA VÄHENDADA.

Üsna lõpmatult pikaks kujuneks loetelu võtetest, millega mõned eesti ringkondadele mitte kuuluva d ettevõtted üldsuse huvisid hülgates püüavad endile kindlustada tasuvust. Tuntumad võtted sellest sarjast on monopolistlik hinnapolitiika, tööpalkade allasurumine ja ettevõtete omavahelised kokkulepped. Selline olukord üksikute ettevõtete juures kujunes juba talumatuks, nii et riiklik võim mitmel juhul on pidanud otsustavalt välja astuma. Selle tulemusena peale muu on toimunud a.-s. Eesti Paberi monopolistliku olukorra lõpetamine, samuti ettekirjutus tsemendi hinna alandamiseks 12 prots. võrra möödunud aasta novembris.

Eestlase loomupärane lojaalne suhtumine teistest rahvustest kaaskodanikesse on praegustes sõjaaegsetes oludes tahtmatult nagu suurenenud. On eeldatud, et üldiste raskuste puhul ka mõnede mitte-eesti ettevõtete kapital rohkem hakkab arvestama rahvamajanduslikke huvisid ega tõsta niivõrd esiplaanile oma kitsaid

ärihuvisid. Kuid uued nähted kinnitavad, et valvelolu unustamine siin võib meie majanduselule anda tugeva hoobi. Siin kerkib jällegi päevakorrale tsemenditööstus.

Ainsana toodab Eestis tsementi as.-s. Port Kunda. Kuna tsemendi sissevedu on tõkestatud kõrgete tollidega, on a.-s. Port Kunda siseturul täiesti monopolisti seisukorras. A.-s. Port Kunda tegevust juhib asjaajaja-direktor Theodor Hansen; veel kuuluvad ettevõtte juhatusee Klaus Scheel, Hermann Koch, Niels Udsen ja Mihkel Juhkam. Juhatuse liikmete asemikeks on Hugo Kasse, William Reinwaldt ja Oskar Schiele. Juhatuse liikmetest Th. Hansen ja N. Udsen on Taani kodanikud.

Nüüd on saanud teatavaks, et on pandud käiku mõningal pool rattaid tsemendi hinna tõstmiseks. Kavas on tsemendi hinda viia samale tasemele, nagu see oli enne 15. novembrit 1939. a.

Tsement on meil suurel määral võtmepositsioonis konjunktuurpoliitilise relevana. Ehitustegevus on eesti üldises töömahus üks tähtsamaid konjunktuuri kandjaid. Seepärast tuleks kõigiti kanda hoolt, et ehitustegevus ei läheks tagasi, kuna mitmed tunnused kahjuks juba vihjavad tagasiminekuale. Erakapitalide tagasitõmbumisega ehitustegevusest varem või hiljem tuleb paratamatult riigil asuda ehitustegevuse elustamisele, milleks on koostamisel ka vastavad kavad tööliselamute ulatuslikumaks püstitamiseks jne. Samuti on võimalik karjamajandust ratsionaliseerida ja selle tasuvust tõsta suurel määral vaid tsemendi soodsa hinna juures, mis võimaldaks senisest suuremas ulatuses ajakohaste karjalautade, sigalate, söödalavade, silode, piima- ja jäähoiuruumide, sõnnikuhoidlate ning muu vajaliku ehitamist.

Tsemendi hinna tõstmine mõjuks omalt poolt ehitustegevusele nii linnas kui maal pidurdavalt, põhjustades seega suure vähenemise otseselt ehitustöödel kui ka ehitusmaterjalide tootmises. Eriti tuleb siin arvestada psühholoogilist momenti erakapitali juures. Sõjaaegsed häired ja üürisecadus on niigi juba avaldamas teatavat tagasikiskuvat mõju ehitustegevusele. Kui nüüd aga teoks saaks veel tsemendi hinna tõstmine, siis suurendaks see ainult kapitalide tagasitõmbumist ehitustegevusest; ning seda suuremat pingutust läheks siis riigile vaja konjunktuuri hoidmisel.

Neid olukordi arvestades, hoopis vastupidiselt hinnakõrgenduse taotlustele, peaks päevakorrale kerkima tsemendi hinna uus alandamine.

Uurimistest, mida tehti tsemenditööstuse olukorra selgitamiseks möödunud aastal, jäi sel korral vastuvaidlematu mulje, et viimane hinnaalandus ei olnud kaugeпки asja piir. A.-s. Port Kundale on ka tsemendi praeguse hinna juures kindlustatud tavalisest suurem puhaskasu. Sellepärast, eriti nüüdsetel aegadel, kus kõigil tuleb teha pingutusi üldistes rahvamajanduse huvides, on küllalt õigustatud nõudmine tsemendi hinna järjekordseks alandamiseks. Majanduselu juhtivad asutised ei tohiks peatuma jääda poolele teele, vaid uusi olukordi arvestades alustama uusi uurimusi selles täiesti monopolistlikult töötavas majandusharus.

On loomulik, et tööstuslikule tegevusele tuleb kindlustada vajalik tasuvus. Kuid a.-s. Port Kundas on praegusest olukorrast normaalse tasuvuseni veel tükk maad. Vaatlused näitavad, et ettevõtte pidi 1938. a. ja 1939. a. koguma eriti suuri reserve. Mõningate arvestuste järgi ületasid a.-s. Port Kunda tegelikud puhaskulud viimastel aastatel normaalse puhaskasu mitmekordselt. Viimane hinnaalandus jättis kogutud reservid puudutamata, nagu on ka ettevõttes teostunud väike töötasude kõrgendamine kompenseeritud tööprotsessi ratsionaliseerimisega.

Tsemendi hind Eestis kujunes ka pärast viimast hinnaalandust 30 prots. kallimaks kui näit. Hollandis ja Poolas 1938. a. ja 13 prots. kallimaks kui Helleveetsias. Seejuures aga eesti tööliste palgad rahas arvestatuna on ligi kolm korda

madalamad kui Lääne-Euroopas, samuti on eesti tsemenditööstus vähem maksustatud ning märksa soodsamas olukorras küttekulude ja toorainete poolest. Käesolevas väikeses märkuses üksikasjalisse analüüsi laskumata see kõik vaid tõestab, et uueks hinnaalanduseks tsemendi alal leidub võimalusi.

A. K.

VÄLINE KÜLG JA MIS SELLE TAGA.

Tallinna majandusringkondades on üks tuntud kujusid äriees H. Schlutzky, kes omab Eestis väga laialt tarvitataivate tekstiiltoorainete paremate firmade esindusi. Aastaid on teinud H. Schlutzky Eestis head äri, kuna tema esindada olnud firmad seisid Eesti tööstuste varustamisel oma läbikäikude poolest esirinnas. Näiteks kunstiidi ja villa alal. Sama võiks öelda ka jälgides H. Schlutzky välist esinemist, kes elab Urla majas suures korteris, omab eraautot ühes juhiga, tütre abiellumisel pühitseti sündmust silmatorkava väärikusega ning anti aukartustäratav kaasavara jne. Väliselt igatahes kõik korras, nii et ei ole midagi ette heita.

Üllatuseks ilmnes aga mõni aeg tagasi, et samal H. Schlutzkyl olid äri- ja tulumaksu summad tasumata 1934. aastast alates. Need materjalid tulid päevavalgele, kui Maksudetalituse nõudel märtsikuus kutsuti H. Schlutzky Tallinna ringkonnakohtusse maksuvahendeid ette näitama. Maksudetalitus oli toonud asja kohtulaua ette sel põhjusel, et maksukohuslane oli oma võlgu olevate ning suureks paisunud maksuvõlgade katteks võtnud kohustuse tasuda Maksudetalitusele iga kuu 300 kr., kuid selle lubaduse varsti unustanud ja teostamata jätnud. Maksuvõlg kasvas jälle pidevalt, nii et tuli kohtu kaudu kohustust meelde tuletada. Kohtus võttis siiski Maksudetalituse esindaja asja tagasi, kuna maksukohuslane oli tasunud ära eelmisel päeval oma võla arvel 2000 krooni (tegelikult ainult murdosa võlast!).

Eeltoodud lugu tohiks olla õpetlik ja ühtlasi tüübiline. Õpetlik selles mõttes, et head ärilised sidemed ja suur läbikäik ei näita üksi veel, kas riik saab oma maksud õigeaegselt, vaid enne tuleb pisut tutvuda ka sellega, mis asub välise külje taga. Tüübiline selles mõttes, et H. Schlutzky lugu ei ole ainus seesugune, vaid kohtu-, politsei- ning maksuasutiste aktides võib leida küllalt samasuguseid teisi.

V. T.

BALTLASTE TALUMAJAPIDAMISTE LIKVIDEERIMINE.

Neil päevil jõuti lõpule Saksa usaldusvalitsuselt riigile omandatud sakslaste talude esialgse korraldamisega. Sellekohaste kokkuvõtete järgi võeti riigile üle 146 talu 11.171 ha maaga, 16 piiritusvabriku ja mõningate tööstuskohtadega (nagu veskid, lubjaahjud jne.). Sakslaste taludest jäeti esialgu riigi kätte 32 suuremat majapidamist 5069 ha maaga. Neist majapidamistest asub Harjumaal — 4, Järva- maal — 5, Läänemaal — 2, Pärnumaal — 2, Viljandimaal — 1, Võrumaal — 3, Tartumaal — 3 ja Virumaal 12 majapidamist. Riigi kätte jäävad suurtalud on üldiselt paremini majandatud mõisasüdamed ja selle tõttu jääb enamik nendest ka edaspidi riigi majapidamistena Põllutöoministeeriumi kasutamisele, kuna 4 majapidamist läheb Haridusministeeriumi valdusse koolide alla minevate majapidamistena.

Ülejäänud osast usaldusvalitsuselt osetud sakslaste talundeist on Põllutöoministeerium põllupidajale edasi müünud 60 talu 1565 ha maaga ja 13 juurdelõiget 44 ha maaga. Müügile määratud talundeist jäi lühikese ülevõtmisaja ja põllutööde alguse tõttu 3994 ha Põllutöoministeeriumi kasutusse ja anti põllupidajale ajutisele

rendile, kuna väljarentimata jäänud 510 ha põllumajanduslikult kasutamata maad arvatakse riigimetsade maa-alade juurde. Rendile antud 191 kinnistusühikust on enamik selliseid, kus tuleb teostada maakorraldustööd enne lõplikku üleandmist maasoovijaile. Pärast maade korraldamist saadakse ajutiselt riigi kätte jäetud maadest 300—500 uut talundit, mis loodetakse müügile lasta käesoleva aasta sügisel.

Ühtlasi on Põllutööministeerium pikki nädalaid vältivate läbirääkimiste tulemusena saavutanud Saksa usaldusvalitsusega kokkuleppe tõuveiste ostmises riigile. Kokkuleppe alusel ostetakse riigile ligikaudu 500 tõuveist, kuna u. samane arv tõuloomi vahetatakse ümber meie nurisünnitushaigete karjade vastu. Seega jääb sakslaste tõukarjade paremik, mille aretamisel on suurt osa etendanud eestlaste vaevaga kogutud kroonid — lõppude lõpuks ikka Eestisse. Ja kuigi meie ametiasutised on näinud higerasket vaeva enam-vähem vastuvõetava hinna tingimisel, jääb meile siiski lohutuseks teadmine, et sakslaste talundite hinnalisem tootmisvahend — tõukari ei leidnud teed välismaale.

Eriliseks tähelepanuväärsuseks sakslastelt omandatud talundite juures oli asjaolu, et 146 majapidamist koosneb ligi 400 erinevast katastriüksusest, mis moodustavad endised asundustalud. Seega on Eesti omariikluse aastate vältel sajad asundustalud, mis maareformi teostamisel välja anti eestlastest maasoovijaile — kokku ostetud kohalike sakslaste poolt, kes kokkuostetud asundustalundeist on moodustanud mõisasüdamete ümber suurmajapidamised. See tõsiasi iseloomustab kujukalt aktiivsust, mis kohalik saksa vähemus ilmutas.

Nüüd läheb peatselt ekraanile selle „maareformi“ viimne vaatus. Pole kaugel aeg, kus 300—350 maasoovijat teostavad oma elupõlise unistuse maalapi omandamisel. Põllutööministeeriumi poolt müügile lastavale maa-alale tuleb juurde arvata ka need 12 000—13 000 ha, mis laseb müügile Saksa usaldusvalitsus. Kuigi viimase poolt võimalikult kõrge hinna eest müügile lastavad talud lähuvad peamiselt linlastest talupidajate kätte ja maasoovijate 6000-lisest perest leiab rahuldamist vaid väike murdosa — on siiski kõigile lohutuseks teadmine, et feodalismi jäänused on nüüd lõplikult minema pühitud.

Juh. Vd.

VÄLISPOLIITILINE RINGVAADE

KAHE JUHI LANGUS.

Maailmasõja võitlused andsid kogemuse, et isegi 20. sajandi tehniliste saavutiste juures on sõjapidamisel raske võita talvise ilmastiku raskusi, kuna looduslikud tõkestused sageli ootamatult võivad halvata operatiivsete kavade eesmärgikohast teostamist. See on leidnud kinnitamist ka nüüd, veerand sajandit hiljem. Kuigi läänrindel võitlustegevus oli jäetud kavakohaselt mitmeks kuuks talveunne, siis tekkis Nõukogude Liidu ja Soome vahel lokaalne konflikt, mis just kõige külmematel kuudel arenes lahingutegevuseks isegi polaarilmastikus, ning kus veelkordselt ilmes moodsate võitlusvahendite nõrkus talviste loodusmõjude vastu.

Lääne-Euroopaski võimutes tänavu vali pakane, kuid mida enam kevad lähenes, seda enam virgus seal võitlushimu. Jutud sõja aktiveerimise vajadusest muutusid liitlaste keskel eriti elavaks umbes sel ajal, kui sõjategevus Soomes jõudis lõpule. Kui 13. märtsil avaldati Nõukogude Liidu ja Soome vahel sõlmitud rahuleping, siis avaldasid varsti peaministrid Chamberlain kui ka Daladier, et liitlastel on seisnud valmis kuni 100.000-meheline ekspeditsiooniväeosa, kes oleks läinud Soome valitsuse sellekohasel kutsel Soomet abistama isegi sel korral, kui Norra ja Rootsi valitsused oleksid lõplikult keeldunud andmast liitlaste vägedele läbi-marsimise õigust.

Saksa teateil on liitlased niiviisi kavatsenud organiseerida Põhjariikides uut sõjakollet Saksamaa vastu, mis aga ebaõnnestus. Igatahes tõlgitseti Soome sõja lõppemist ka liitlaste endi poolt samuti sellelt seisukohalt, et olukord on muutunud Põhjariikides liitlaste tagasihoidliku hoiaku tõttu Saksamaale soodsamaks. Teravam poleemika liitlaste osa kohta Soome abistamisel kerkis esile Prantsuse poliitilistes ringkondades, nõnda et vaevalt kaks nädalat pärast Soome sõjategevuse lõppu sunniti Prantsuse kõigkvoimas pea-, sõja- ja välisminister Daladier juhtivalt positsioonilt kaunis ootamatult lahkuma ning uueks peaministriks seati senine finantsminister Reynaud, kellelt oodati sõjategevuse aktiveerimist.

Kui Daladier'le andis hoobi Soome sõda, siis kujunes Chamberlaini komistuskiviks liitlaste sõjaoperatsioonide ebaõnnestumine Norras. Väga terav arvustus Chamberlaini poliitika kohta alamkojas oli kestnud juba kolm päeva, kui järgneval päeval — 10. mail Saksa alustas laiaulatuslikku ofensiivset tegevust läänerindel ning kohe samal päeval valitsuskriis lahenes sellega, et uueks peaministriks kutsuti Churchill, kes mõne päeva jooksul kujundas valitsuse täielikult ümber, avades sinna teed ka senisele opositsioonile.

Kombinatsioon Chamberlain-Daladier juhtis liitriikide saatust kaks aastat, taotledes alguses rahu kindlustamist ja kokkuleppe sobitamist teljeriikidega, mille tüübilisemaks näiteks oli Müncheni kokkulepe sügisel 1938. Alles pärast Tšehhoslovakkia lõplikku alistamist Saksamaa poolt võtsid nad teljeriikide suhtes resoluutsema seisukoha, mis viimaks viis Poola kindlamale toetamisele Danzigi küsimuses ja Saksamaale sõjakuulutamisele. Nagu Chamberlain-Daladier poliitikas, nii toimus ka nende rahvaste meeleoludes paari aasta kestel murrangulisi muudatusi, kusjuures Inglise-Prantsuse sõprus süvenes ning rahvaste sisemiste jõudude koondamises elati läbi uus ajajärk. Chamberlain ja Daladier olid seejuures kasvanud rahva silmis suurteks kujudeks, keda seati juba nagu sümboleid totalitaarse Hitler-Mussolini kombinatsiooni vastu. Näib aga, et liitriikide sõjalise meeleolu kasvamine, samuti sõja enda arenemine oli niivõrd hoogne, et Chamberlain-Daladier olid kõigest sellest juhtidena maha jäänud. Uus kombinatsioon Churchill-Reynaud püüabki juba tegutseda hoopis teise hoo ja löögijõuga.

SÕDA RAUA PÄRAST.

Operatsioonide laiendamiseks sõdivad pooled otsisid talve kestel võimalusi peamiselt merel. Meresõda ei omandanud küll erilist elevust, aga kuna liitlased korduvalt rõhutasid oma kavatsust Saksamaad kurnata blokaadirõngaga, siis selle rõnga koomalekiskumine kutsus esile sõjalisi kokkupõrkeid ulgumerel kui ka rannikuvetes. Kevade poole kujunes meresõja huvipunktiks üha enam Skandinaavia, kuna liitlaste andmeil sakslased kasutasid 1500 km pikkust Norra territoriaalvete riba kui hädaohutut kanalit rauamaagi veoks Narvikist Saksamaale. Sündmused arenesid viimati nii, et 8. aprillil inglased mineerisid saksa laevalükluse tõkestamiseks kolmes

kohas Norra territoriaalveed. Juba samal päeval saabusid teated, et sada Saksä laeva liigub põhja poole ning Churchill tervitas võimalust, et nüüd on inglastele avanenud võimalus vastu võtta sakslastega merelahingut.

Sündmused ei arenenud suure merelahinguni, vaid juba järgmisel päeval, 9. aprillil olid Saksa jõud üllatusrünnakuga okupeerinud Norra tähtsamad rannikulinna — Oslo, Kristiansandi, Bergeni, Trondheimi ja Narviki. Ühtlasi okupeeriti samal päeval peagu päris püssipauguta ka kogu Taani kuningriik, kuna Taani valitsus andis järele Saksa poolt öösel esitatud memorandumile ning vabatahtlikult nõustus Saksa poolt dikteeritud allutamistingimustega.

Kuigi patsifistlikult häälestatud Norra oli pannud vähe rõhku oma sõjaväe organiseerimisele, samuti osalistki mobilisatsiooni ei olnud veel teostunud, otsustasid Norra võimud kallaletungijale osutada vastupanu ning kutsuda appi liitlaste jõudsid. Liitlaste ekspeditsiooniväeosa maabus Norrassa alles nädal hiljem, nõnda et Saksa jõud vahepeal suutsid end seal tarviliselt kindlustada ning ka oma mõjupiirkonda laiendada, kasutades eriti esimeste päevade paanilises olukorras väga osavasti oma propagandavahendeid norralaste rahvuslike ridade segilöömiseks ning seades selleks Norras ametisse uue valitsuse, kelle juhiks alguses pandi norra fašistliku grupi juht Quisling, missugune valitsus aga mõne päeva pärast asendati erilise valitsuskomiteega — Oslo piirkonna senise maavanema Christenseni juhatusel.

Liitlaste abi Norrale ebaõnnestus, nõnda et pärast kahenädalalist Norras viibimist liitlased taandusid haakristilipu ees ja viisid oma ekspeditsioonikorpuse Trondheimi piirkonnast jälle laevadele tagasi. Püsima jäid ainult Narviki ümbrusesse maale saadetud liitlaste jõud, kes asusid piirama sakslaste valduses olevat polaarpiirkonna raudadamat, mille nad ka mai lõpus vallutasid.

Operatsioonide ebaõnnestumine Norras kutsus esile inglise avalikkuses terava kriitika. Saksamaale oli see aga ainult julgustuseks, et kohe seejärele alustada rünnakut läänerindel, kuigi seejuures edasitung Norras vaibus ning senisaavutatud tulemustega leppides juhiti kogu sõjaline aparaat tegevusse hoopis teises suunas.

Kristalliseerumata olukord Norras on seadnud eriti Rootsi kuningriigi häireseisukorda, missugune olukord seal juba kestab Soome sõja algusest saadik. Rootsis ollakse küllalt teadlikud, et sõjaoperatsioonid Skandinaavias olid suurel määral põhjustatud just rootsi rauamaagi tõttu. Rauamaagi küsimus on aga seniajani veel poolikult lahendatud, kusjuures lahendamist otsustavad vastased on mõlemad tunginud Lapi rauarikkuste külje alla. Kogu selle küsimuse selgumine seisab aga lähedases seoses Rootsi enda saatusega.

PROLOOG SÕJATEATRIS LÕPPES.

Saksa väkkrünnak Hollandile, Belgiale ja Luksemburgile algas 10. mail samade põhjendustega kui sissetung Norrasseni — Saksa andmeil olevat inglased kavatsenud ise tungida neisse maadesse, kusjuures seekord inglastel olnud eesmärgiks rünnata Saksale tähtsat Ruhri piirkonda. Et kõigest sellest ette jõuda, otsustanud Saksa astuda vastusamme.

Saksa rünnak arenes tõepoolest välgulise tempoga. Ühe päevaga vallutati Luksemburgi suurvürstiriik, viie päevaga oli kogu Hollandi vastupanu murtud ning ühe nädala jooksul ei olnud Saksa jõud läbi rutanud mitte üksnes poolest Belgiast, vaid ka sajakilomeetrilise haardega läbi murdnud Belgia piiril asuvast Prantsuse nn. Daladier-liini kindlustussüsteemist.

Nende ridade kirjutamisel on läänerindel sõjalised operatsioonid alles oma esimeses faasis ning ei ole teada, missuguse pöörde nad on võtnud siis, kui need read

jõuavad juba lugeja ette. Otse traditsiooniks muutunud järsud ootamatused on siingi võimalikud, kuigi praegustel andmetel Belgia armee alistumise ja Põhja-Prantsusmaal sissepüüratud liitlaste vägede likvideerimise järele näib juba selguvat see suund, kuhu sakslased suruvad oma terava otsa — see on Suur-Britannia. Aga et samal ajal teine terav nool surutakse Prantsusmaa südame poole, ei ole samuti võimatu, sest Pariis on rindejoonele nii ahvatlemapanevalt lähedal.

Läänerinde operatsioonide puhul lõppes praeguse sõja sissejuhatav osa ning algas päris sõda, mille ettevalmistamiseks aastate kestel on investeeritud kolossaalseid kapitale ning mille kogu masinavärk nüüd on lastud käiku, et ta aitaks teenida dividende. Saksa eesmärgiks on sõda kiiresti lõpule viia ning see teadmine määrab Saksa sammude tempo. Pannes kandvama osa oma lootustest ühele kaardile, on Saksa püüdnud ka hoolitseda, et vastaste võidukombinatsioonid kiiresti kokku pudeneksid Saksa trumbi rabava mõju tõttu. Koondades kõik oma kiired ühte tulipunkti saavutas Saksa rünnaku alustamisel plahvatamapanevat mõju, kuna tõkestused ja kindlustused murdusid nagu laviini ees. Saksa tegi seda teadmisega, et kõik see, mis praegu on otsustamisel, ei ole enam tavaline sõda, vaid see on kogu Euroopa uus ümberkorraldamine, inimkonnale uue palge loomine, mis pidavat püsima jääma tuhandeks aastaks.

Alles nüüd tunnevad ka Inglismaa ja Prantsusmaa täie teravusega seda ründavat dünaamikat, millele nad ei saa vastu seista ainult sellega, et asuksid traditsioonilisel kaitsepositsioonil ning arvutaksid vanade sõjaliste valemitega — kaitsja kaotused ründajaga võrreldes on suhtes 1:3. Nagu moodne aeg on leiutanud tehnilisi imemasinaid, ent ka uusi ja käärivaid ühiskondlikke vorme, nii on seesama aeg leiutanud välksõja, millel näib olevat sama uudne voolujooneline konstruktsioon, nagu see on kohane elektri ja raadio ajastule.

Õnnestub liitlastel teostada oma käimasolevat uut koordineerimist, mida aeg neile on valusasti dikteerinud ning mille juures nad veel kaheteistkümnendal tunnil otse palavliku pingega kontsentreerivad oma jõudu, siis võivad nad sõjaliste võitluste kestmist venitada pikemale ajale ning see juba on nende kõige kindlam šanss võiduks. Reynaud väljendas seda sõnadega: „Kui me suudame ühe kuu vastu panna, siis on kolmveerand osa võidust meie käes.“ Sest aeg ja Ühendriikide sõjatööstus töötab liitlaste kasuks, nagu selle kasuks aitab kaasa ka kogu Briti Impeeriumi määratu suur rikkuste ja inimeste reservuaar. Kõige selle jõu käikulaskmine nõuab aga aega ning Saksa eesmärgiks näib olevat seda võimalust liitlastele mitte lubada.

RESERVJÕUD: MUSSOLINI JA ROOSEVELT.

Liitlaste ajakirjanduses on üsna sageli vilksatanud arvamusi, et Ühendriigid ei pääse sellest sõjast mööda ning sõda oleks ehk üldse jäänud tulemata, kui Ühendriigid juba varakult oleksid annud teada, et nad seisavad liitriikide kõrval.

Ühendriikides kui ka kogu Uues Maailmas näibki viimasel ajal olevat sündinud teatav meelemuutus. Ameerika on jõudnud umbes samasse seisukorda, nagu Briti Maailmariik pärast Münchenit — ta hakkaks sõdima, kuid ei ole selleks veel küps. Igatahes teeb Roosevelt nüüd hiiglaslikke pingutusi oma maale sõjaväe soetamiseks, mis oleks väärilises proportsioonis selle mõjuga, mis Ühendriigid maailmas omavad teistel aladel. Et sõjaväe osas aja jookul paljugi on uinakusse jäetud, tõendab asjaolu, et Ühendriikides on vähem mehi lippude all, kui oli sõja ajal Hollandil või Soomel. Teostamata jäänud väljaõpet ei saa küll ruttu tasa teha, kuid et Ameerika hiigeltööstus võib relvatoodangu tootmises lühikese aja jooksul imet teha, selles ei tärvitse vist kahelda. Ning kõige iseloomulikum selle juures on asjaolu, et isolat-

sionistide moraaliõpetus jääb järjest tasasemaks ning isegi Roosevelti senised vastased löövad presidendiga käed kokku. Sõjalise võime tõstmisel peavad Ühendriigid seejuures teravalt silmas oma sirguvat rivaali Tõusva Päikese maal, kes siiski näib midagi plaanitsevat Hollandi-Indias, missugune küsimus ei ole Ühendriikidele sugugi ükskõikne.

Rohkem kui Roosevelt oleks reservjõuks liitlastele, on seda Mussolini praegusel juhtumil Saksamaale. Lõunapoolne teljeriik võitleb närvidesõjas põhjapoolsega üsna energiliselt kaasa, andes mõista, et tema sõttaastumine võib juhtuda iga hetk ning sundides seega liitlasi pidama tõhusaid restõrje vahemere piirkonnas. Üha ägedamini hüüavad Itaalia üliõpilased Tuneesia ja Korsika nimesid ning samuti ajakirjandus laseb küllalt selgesti mõista, et Itaalia ise peab avama ukсед Gibraltar ja Suessis. Mussolini aga vaikib, sest hiljuti manitses ta Itaalia rahvast sellega harjuma, et tema huuled on kinni pitseeritud senikaua, kuni sündmused ise sunnivad neid avama.

Kõik teed viivad praegu Rooma ning mitte üksnes seepärast, et Il Duce oleks seal ainsaks sfinksiks, vaid seal asub teinegi, kellega võib kõnelda rahust. Roosevelt on läkitanud Pühale Isale juba mitmeid rahusobitusi ning arvatavasti mitte ainult selle lootusega, et neil ei oleks muud tulemust, kui et Roosevelt ise saaks Nobeli rahuauhinna. Isegi nüüd veel leidub arvamusi, et niipea, kui suur lahing kanali ääres on jõudnud lõpule ning seega esimene vaatus sõjateatris on lõppenud, võib esineda nusi ning juba üsna kaalukaid rahusobitusi. Esimene suurlahing ei ole ruineerinud küll veel sõdijate kumbagi poolt, kuid sunniks ehk siiski juba veidi mõtlema kompromissi võimalusele. Sest pikk sõda oleks kurnav mitte üksnes mõlemale poolele, vaid see oleks laastav kogu Euroopale ja kogu valge rassi tsivilisatsioonile, kes aadrilaskmisega otse teadlikult raiskab oma jõudu. Ning viimati tulevikus seistaks nii ehk olukorra ees, et kolooniaid ei valitseks üks ega teine, vaid need libiseksid hoopis ära värvilise rassi enda kätte.

Nii unistatakse mõnel pool praegugi veel rahuvõimalusest. Muidugi võib ju neid lootusi lugeda fantastiliseks, kuid eks ole moodne sõjapidaminegi suurel määral fantastiline ning miks ei võiks senistele üllatustele järgneda veelgi suuremaid, nagu näiteks sedagi, et kultuurne inimkond jälle leiab enda normaalse tasakaalu.

M. Kurrik.

Ajakirja „ERK“ toimetusele.

Teie lugupeetud ajakirjas 2. märtsil 1940. a. nr. 2 (66) on avaldatud teade, nagu oleks firma N. Kiržakov & Pojad Tallinnas võtnud heeringatelt vaheltkasu napilt 100%-lises suuruses.

Käesolevaga on meil au teatada, et meie firma omanike süüdistus kõnealuses asjas oli arutusel 12. aprillil s. a. Tallinna 8. jaoskonnakohtuniku juures. Härra Jaoskonnakohtuniku otsusega on kõik firma N. Kiržakov & Pojad omanikud mõistetud ülemääraes vaheltkasu võtmises õigeks, kuna ka Majandusministeeriumi esindaja loobus vastavast süüdistusest meie vastu.

Trükiseaduse põhjal palume meie käesolevat kirja õiendusena Teie lugupeetud ajakirja järgmises numbris ära trükkida.

Täie lugupidamisega

N. Kiržakov & Pojad

Ilmub 8 korda aastas. Tellimishind: aastas kr. 4.—, poolaastas kr. 2.—.

Vastutav toimetaja: K. Särkava.

Väljaandja: Tallinna Eesti Rahvuslaste Klubi, Tallinn, Rüütli tän. 14—5. Telefon 463-07.

11. juunil 1940.

R. Tohver & Ko trükk, Tallinn, 1940.

Reserveeritud

ERESTH LLOYD

*Suurimaid ja vanimaid
kodumaa
kindlustusseltse*

*Toimetab kõike
kindlustusoperatsioone*

Tellige ajakiri

ERK **1940. aastaks.**

ERK ilmub 1940. a. 8 numbrit senise 6 numbriga asemel, kusjuures aastakäigu tellimishind on kr. 4.-.

Tellimisi võtavad vastu ajakirjanduskontorid ja kõik postiasutused üle riigi.

ERK talitus: Tallinnas,
Rüütli 14-5, telef. 463-07.
Posti jooksev arve nr. 131.

Hind 55 senti.